

dr inż. Urszula Sołtysiak

Rolnictwo Ekologiczne

JAK ROZPOCZĄĆ PRODUKCJĘ

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Materiał opracowany przez Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Warszawie
Instytucja Zarządzająca PROW 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Materiał współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej
„Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

dr inż. Urszula Sołtysiak

Rolnictwo Ekologiczne

JAK ROZPOCZĄĆ PRODUKCJĘ

SPIS TREŚCI:

wydawca:
Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego

korekta:
Monika Mikołajczuk

projekt okładki, skład:
Makapaka Maciej Tołwiński, makapaka.pl

Zdjęcie z okładki
freepik.com

drukarnia:
Biznes Druk, biznes-druk.pl

nakład:
3000 szt.

ISBN:
978-83-60408-75-9

Warszawa
2024

1. ROLNICTWO EKOLOGICZNE – SZCZEGÓLNY RODZAJ PRODUKCJI	5
2. JAK POWSTAŁ SYSTEM ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO	6
3. RAMY PRAWNE, czyli ROZPORZĄDZENIA UNII EUROPEJSKIEJ i USTAWA KRAJOWA	8
4. ZASADY EKOLOGICZNEJ UPRAWY ROŚLIN	12
5. ZASADY EKOLOGICZNEGO CHOWU ZWIERZĄT	14
6. ŚRODKI PRODUKCJI DOZWOLONE w ROLNICTWIE EKOLOGICZNYM. WYKAZY URZĘDOWE.....	17
7. KONWERSJA, czyli PRZESTAWIANIE GOSPODAROWANIA na METODY EKOLOGICZNE	22
8. DOPUSZCZALNE ODSTĘPSTWA od ZASAD PRODUKCJI. WNIOSKI o ZGODĘ na ODSTĘPSTWA	25
9. DOKUMENTACJA, czyli ZAPISY STOSOWANYCH ŚRODKÓW PRODUKCJI i DZIAŁAŃ.....	26
10. KONTROLA SPOSOBU_GOSPODAROWANIA – WARUNEK CERTYFIKACJI	29
11. CERTYFIKAT, czyli ŚWIADECTWO ZGODNOŚCI Z WYMOGAMI	32
12. OZNAKOWANIE PRODUKTÓW z ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO. UNIJNE LOGO PO ZAKOŃCZENIU KONWERSJI	34
13. WSPARCIE FINANSOWE dla ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO	36
14. OD CZEGO ZACZAĆ, czyli PIERWSZY RUCH: ZGŁOSZENIE DO SYSTEMU ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO.....	38

Od autorki

Jak rozpocząć produkcję w systemie rolnictwa ekologicznego?

Na tytułowe pytanie można odpowiedzieć tak:

- po pierwsze – nie bać się, że się nie uda,
- po drugie – przygotować się, czyli poznać zasady eko-gospodarowania nie tylko poprzez lekturę materiałów informacyjnych, ale też praktycznie: poprzez uczestnictwo w kursach dla początkujących oraz nawiązanie współpracy z doświadczonymi rolnikami ekologicznymi,
- po trzecie – zacząć działać, czyli rozpocząć produkcję metodami ekologicznymi tzn. podjąć konwersję (przestawianie) gospodarstwa na rolnictwo ekologiczne.

Kiedy zacząć? Najlepiej od nowego sezonu wegetacyjnego, przed wiosennymi pracami polowymi. Przystąpienie do systemu rolnictwa ekologicznego rozpoczyna się formalnie w dniu przyjęcia Zgłoszenia rolnika przez właściwy organ; w tym przypadku jest to Wojewódzki Inspektor Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (WIJHARS), właściwy dla siedziby producenta. Data rejestracji w systemie jest ważna, bo od niej liczy się okres konwersji.

O tym, co właściwie oznacza rolnictwo ekologiczne, jakie korzyści zapewnia, dlaczego mówimy o systemie urzędowym, co to jest okres konwersji, na czym polega kontrola i certyfikacja, jaką rolę pełni certyfikat, dlaczego trzeba dokumentować stosowane środki i zabiegi, wreszcie o oznakowaniu ekologicznych produktów unijnym logo, traktuje niniejsza broszura.

Dr inż. Urszula Sołtysiak

1. ROLNICTWO EKOLOGICZNE – SZCZEGÓLNY RODZAJ PRODUKCJI

W przekonaniu wielu konsumentów rolnictwo ekologiczne to produkcja „bez agrochemii i bez GMO”, konsumenci bardziej zaangażowani dodają, że obejmuje „dobrostan zwierząt i różnorodność biologiczną”. Istotnie, jego fundamentalnym założeniem jest **dbałość o zdrowie człowieka i Ziemi**, jak zwyciężle ujmuje to słynne francuskie* hasło.

Dla producentów ROLNICTWO EKOLOGICZNE to system bardziej złożony:

- zdefiniowany w REGULACJI PRAWNEJ, obowiązującej w państwach Unii Europejskiej,
- podlegający OBLIGATORYJNEJ KONTROLI sprawdzającej, czy wymogi prawne są spełniane,
- warunkujący uzyskanie CERTYFIKATU ZGODNOŚCI z wymogami,
- uprawniający do ZNAKOWANIA PRODUKTÓW jako: ekologiczne = biologiczne = organiczne (synonimy prawne) oraz opatrywania ich unijnym logo produkcji ekologicznej, znanym jako zielony liść UE lub euroliść.

Podstawę prawną rolnictwa ekologicznego w Unii Europejskiej stanowi rozporządzenie 2018/848 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych**, które definiuje system następująco (preambuła, pkt 1):

Produkcja ekologiczna jest ogólnym systemem zarządzania gospodarstwem i produkcji żywności, łączącym praktyki najkorzystniejsze dla środowiska i klimatu, wysoki stopień różnorodności biologicznej, ochronę zasobów naturalnych oraz stosowanie wysokich norm dotyczących dobrostanu zwierząt i produkcji, odpowiadających zapotrzebowaniu rosnącej liczby konsumentów na produkty wytwarzane przy użyciu naturalnych środków i procesów. Produkcja ekologiczna pełni zatem podwójną funkcję społeczną: z jednej strony w odpowiedzi na zapotrzebowanie konsumentów dostarcza na rynek produkty ekologiczne, a z drugiej strony dostarcza powszechnie dostępne dobra, przyczyniając się do ochrony środowiska i dobrostanu zwierząt, jak również do rozwoju obszarów wiejskich.

* Pour votre santé et telle da la Terre

** Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/848 z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 (Dz.U. L 150 z 14.6.2018).

„Powszechnie dostępne dobra” to tzw. usługi ekosystemowe, które rolnictwo ekologiczne świadczy społeczeństwu:

- nie stosując agrochemikaliów nie zużywa nieodnawialnych zasobów przyrody na ich produkcję oraz nie zanieczyszcza nimi gleb i wód,
- dbając o bioróżnorodność pielęgnuje krajobraz rolniczy i wspiera prężność ekosystemów,
- dostarczając surowców wysokiej jakości wspomaga zdrowotność ludzi i zwierząt.

Korzyści społeczne wynikające z rolnictwa ekologicznego są wynagradzane dotacjami przewidzianymi we Wspólnej Polityce Rolnej, co podkreśla rozporządzenie 2018/848 (preambuła, pkt 3):

(...) cele polityki w dziedzinie produkcji ekologicznej są wpisane w cele WPR dzięki zapewnieniu rolnikom otrzymania odpowiedniej rekompensaty za przestrzeganie przepisów dotyczących produkcji ekologicznej.

Przepisy prawa regulujące produkcję ekologiczną stanowią podstawę wsparcia finansowego rolników ekologicznych za gospodarowanie przyjazne przyrodzie, a dla konsumentów są gwarancją wiarygodności jego produktów.

2. JAK POWSTAŁ SYSTEM ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO

Postulaty rolnictwa „bez chemii” pojawiły się w latach 60. XX w. na skutek coraz liczniejszych dowodów na zanieczyszczenie środowiska i skażenie żywności przez agrochemikalia. Na fali protestów przeciwko chemicznej intensyfikacji rolnictwa kształtowały się w krajach uprzemysłowionych nurty alternatywne, samodefiniujące się jako organiczne, biologiczne, a od lat 80. także jako ekologiczne.

Harmonizację tych postulatów i rozwój międzynarodowego ruchu IFOAM* zawdzięczamy porozumieniu zawartemu w 1972 r. w Wersalu przez 5 ugrupowań „alternatywnych” (z Francji, Wielkiej Brytanii, Szwecji, USA i ówczesnej RPA); ta data wyznacza symboliczne narodziny nowego systemu. W 1980 r. IFOAM opublikował zarys standardów rolnictwa organicznego**, a ono samo zaczęło szybko zdobywać klientelę poszukującą żywności naturalnej.

Rozwój nowego rynku przyciągał też oszustów, bezkarnie znakujących produkty konwencjonalne jako „zdrowa żywność”. Takim oszukańczym praktykom nie można przeciwdziałać bez oparcia w prawie, toteż kilka państw (Francja, Austria, Dania, Wielka Brytania, Hiszpania) zapoczątkowało w latach 80. krajowe przepisy, ale nie powstrzymało to przywozu produktów niezgodnych z innymi państwami Wspólnego Rynku. W tej sytuacji, Rada EWG***, na bazie oddolnych standardów

IFOAM, wypracowała w 1991 r. wspólnotowe rozporządzenie w sprawie rolnictwa ekologicznego oraz znakowania jego produktów (2092/91), zatwierdzając 3 równorzędne terminy w odniesieniu do rolnictwa i żywności: organiczne = biologiczne = ekologiczne, a także skróty BIO i EKO.

Ówczesne rozporządzenie zdefiniowało rolnictwo ekologiczne jako „szczególny rodzaj produkcji w gospodarstwie, radykalnie ograniczający stosowanie nawozów i pestycydów”, a żywność ekologiczną jako „płody rolne oraz produkty przetworzone pochodzące z rolnictwa ekologicznego spełniającego wymogi wspólnotowej regulacji prawnej”. Zatem **nie skład odżywczy czy brak pozostałości pestycydów, lecz udokumentowany sposób produkcji, potwierdzony obowiązującą certyfikacją, określa ekologiczny status produktu.**

W tym samym okresie, co w Europie, administracja amerykańska podjęła (1990) działania normujące produkcję organiczną na szczeblu federalnym. W 2012 r. władze UE i USA podpisały porozumienie o wzajemnym uznaniu równoważności ich systemów, umożliwiając swobodny handel mimo odrębnych legislacji. Łączna wartość obu rynków żywności BIO/EKO/ORGANIC przekroczyła (dane za rok 2022) 130 mld euro.

Zasady rolnictwa ekologicznego wywodzą się z klasycznej agronomii, wzbogaconej o wyniki badań naukowych i rozwój techniki. Tu także stosowana jest zaawansowana mechanizacja (siewniki precyzyjne, samosterujące pielniki podkoronowe, chwastowniki obrotowe etc.), obrazowanie dronowe, automatyzacja, robotyzacja (w uprawach polowych i pod osłonami) i inne innowacyjne rozwiązania, o ile nie zaburzają procesów biologicznych w środowisku. Nowe, akceptowalne przyrodniczo technologie służą nie tylko wielkopowierzchniowym kombinatom rolnym, są także adaptowane do potrzeb małych gospodarstw zaopatrujących rynki lokalne, często w formie sprzedaży bezpośredniej. **Jaka skala, taka technologia – standard produkcji ekologicznej pozostaje niezmienny, zmienia się tylko technika pracy.**

Jako wyodrębniony model produkcji, rolnictwo ekologiczne liczy ponad 50 lat, a jako system regulowany prawnie – ponad 30, i nadal się rozwija. Dowodzi tego wypracowanie w UE trzeciej już regulacji (2018/848), stosowanej od 1 stycznia 2022 r., której wymogi przybliży niniejsza broszura.

* *International Federation of Organic Agriculture Movements. Polski przekład, 1988: Międzynarodowa Federacja Rolnictwa Ekologicznego.*

** *IFOAM Basic Standards of Organic Agriculture. Polski przekład, 1991: Podstawy Kryteriów Rolnictwa Ekologicznego IFOAM.*

*** *Europejska Wspólnota Gospodarcza, struktura przekształcona w 2009 r. w Unię Europejską.*

3. RAMY PRAWNE, CZYLI ROZPORZĄDZENIA UNII EUROPEJSKIEJ I USTAWA KRAJOWA

Rozporządzenie (UE) 2018/848 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych obowiązuje w całości i bezpośrednio w każdym państwie członkowskim UE. Wspólny standard produkcyjny i ujednoczone oznakowanie ekologicznych produktów rolno-spożywczych umożliwiają swobodny obrót handlowy eko-produktami na obszarze całej Wspólnoty. Produkty z krajów trzecich (pozaunijnych), jak ryż, kawa, herbata, kakao, cytrusy, banany i in. muszą także spełniać wymogi rozporządzenia 2018/848, by mogły być wprowadzane do obrotu w UE jako produkty ekologiczne.

Wspólna podstawa prawna stanowi również punkt wyjścia dla przyznawania rolnikom ekologicznym środków finansowych z budżetu Unii Europejskiej za ich wkład w ochronę środowiska przyrodniczego.

Szczegóły techniczne ekologicznego „zarządzania gospodarstwem i produkcji żywności” są zawarte w rozporządzeniu podstawowym (2018/848) i doprecyzowane przez rozporządzenia wykonawcze i delegowane Komisji UE, których opublikowano już ponad 40. Prawniczy język rozporządzeń wskazuje, że ich adresatami są instytucje wdrażające i nadzorujące system, które powinny przybliżyć producentom wymogi prawne w formie przewodników, poradników, instrukcji technicznych, specjalistycznego doradztwa.

System rolnictwa ekologicznego jest dobrowolny, ale producent, który do niego przystąpi, zobowiązuje się do przestrzegania zasad pod rygorem naruszenia prawa. Znajomość przepisów przez rolników ekologicznych jest równie ważna, jak znajomość kodeksu drogowego przez kierowców: naruszenie wymogów prawnych obowiązujących w systemie skutkuje urzędowymi sankcjami. W przypadku rolnictwa ekologicznego te najsurowsze to utrata certyfikacji (czyli dostępu do rynku eko-produktów) i utrata dotacji z tytułu gospodarowania wg przepisów rozporządzenia.

Zakres ekologicznej produkcji regulowany przepisami UE obejmuje:

→ **ŻYWE I NIEPRZETWORZONE PRODUKTY ROLNE**

- rośliny i produkty roślinne
- zwierzęta i produkty pochodzenia zwierzęcego
- produkty akwakultury
- produkty pszczelarstwa
- materiał przeznaczony do reprodukcji roślin (nasiona i materiał rozmnażany wegetatywnie)
- zbiór roślin dzikorosnących* i ich części

* Rośliny dziko rosnące na terenach nierolniczych (las, w których przez ostatnie 3 lata nie stosowano środków niedozwolonych, nieużytki rolne, mokradła, naturalne łąki, dawno opuszczone siedliska etc.), jak również na odłogach oraz w gospodarstwach ekologicznych („chwasty”) – mogą uzyskać status produktów eko-rolniczych, o ile ich zbiór zostanie zgłoszony do systemu kontroli w rolnictwie ekologicznym. Jako produkty certyfikowane mogą być wprowadzane do obrotu (ziota, grzyby, jagody i inne) i łączone z płodami rolniczymi (np. jogurt jagodowy BIO).

→ **PRZETWORZONE PRODUKTY ROLNE, STANOWIĄCE ŻYWNOSĆ, w tym wino**
 → **PASZE** (materiały paszowe, mieszanki paszowe przetworzone, karmy dla zwierząt domowych)

Rozporządzenie 2018/848 rozszerza zakres regulacji o kilkanaście innych produktów rolnych, w tym drożdże używane jako żywność lub pasza, wosk pszczeleli, atyczki z korka, bawełna, wełna, skóry i in., a także sól spożywczą.

Unijna regulacja nie obejmuje żywienia zbiorowego (restauracje, bary, stołówki), ale dopuszcza opracowanie w państwach członkowskich przepisów krajowych bądź urzędowe zatwierdzenie standardów organizacji pozarządowych; obie opcje są realizowane w kilku krajach UE. Unijnej regulacji nie podlegają kosmetyki i tekstylia (nawet jeśli są wytwarzane z udziałem certyfikowanych surowców ekologicznych); w obu branżach funkcjonują standardy organizacji niepublicznych, tzw. prywatne.

Rolnictwo ekologiczne to **nie tylko produkcja podstawowa, czyli uprawa roślin i chów zwierząt** z przeznaczeniem na rynek konsumencki, ale także ekologiczne nasiennictwo i szkółkarstwo roślin rozmnażanych wegetatywnie, jak również hodowla zarodowa zwierząt gospodarskich na potrzeby ekologicznej produkcji.

Przepisy rozporządzenia 2018/848 obejmują **wszystkie etapy produkcji, przygotowania (przetwórstwo, konfekcjonowanie i etykietowanie) oraz dystrybucji (wprowadzania do obrotu) produktów ekologicznych** i rozciągają się na ewentualne podwykonawstwo na którymkolwiek etapie wytwarzania i dostarczania produktów ekologicznych. W przypadku rolnictwa podwykonawcą jest np. usługowa suszarnia ziarna, przechowalnia (magazyn, silos) czy młyn, wykonujące określone działania na surowcach powierzonych przez rolnika ekologicznego i pozostających jego własnością. Nie są podwykonawstwem usługi wykonywane na terenie usługobiorcy, np. siew, koszenie czy zbiór kombajnem (nawet, gdy urządzenie jest własnością usługodawcy).

W całym łańcuchu wytwarzania produktów ekologicznych obowiązuje **zakaz stosowania produktów modyfikacji genetycznej (GMO) i ich pochodnych**. Nie mogą być wykorzystywane jako żywność pasze, substancje pomocnicze w przetwórstwie, enzymy, środki ochrony roślin, nawozy, środki poprawiające właściwości gleby, nasiona, wegetatywny materiał rozmnożeniowy, mikroorganizmy i produkty mikrobiologiczne, zwierzęta. Zakaz wynika z faktu, że nie powstają one naturalnie w przyrodzie, są produktem technologii o nieznanych skutkach w perspektywie długoterminowej.

Unijna regulacja dopuszcza podział gospodarstwa na „**wyraźnie i skutecznie rozdzielone jednostki produkcyjne: ekologiczną i nieekologiczną**” pod warunkiem, że w przypadku zwierząt gospodarskich – utrzymywane są różne gatunki, a w przypadku roślin – uprawia się łatwo odróżnialne odmiany (w praktyce lepiej, by były to różne gatunki). Dotyczy to także sytuacji, gdy do gospodarstwa ekologicznego zostaną dołączone nowe grunty: w okresie ich konwersji należy uprawiać na nich inne rośliny niż na gruntach już „przestawionych” na metodę ekologiczną.

Realizacja wspólnotowego standardu w każdym państwie członkowskim wymaga wspólnej koncepcji wdrożenia i nadzoru nad produkcją ekologiczną regulowaną na szczeblu UE. Rozporządzenie 2018/848 obliguje państwa członkowskie do zorganizowania **urzędowego systemu rejestracji producentów, kontroli i certyfikacji**, co jest realizowane w drodze ustaw krajowych.

Polska **ustawa o rolnictwie ekologicznym i produkcji ekologicznej*** ma charakter kompetencyjny, ustala „*zadania i właściwość organów i jednostek organizacyjnych w zakresie produkcji ekologicznej*”, określonym w rozporządzeniu (UE) 2018/848 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych.

Struktura organizacyjna polskiego systemu przedstawia się następująco:

- Kontrole podmiotów produkujących, przetwarzających i wprowadzających do obrotu produkty rolnictwa ekologicznego wykonują **jednostki certyfikujące (JC) upoważnione do działania przez Głównego Inspektora Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (GIJHARS)**, po uprzednim przedłożeniu przez nie dokumentu akredytacji udzielonej przez:
- **Polskie Centrum Akredytacji** (potwierdzenie zgodności z wymogami międzynarodowej normy).

GIJHARS stanowi właściwy organ (ang. competent authority) odpowiedzialny za funkcjonowanie systemu produkcji ekologicznej, w tym systemu jej kontroli. Do zadań GIJHARS należy m.in. „Przekazanie zadań w zakresie kontroli urzędowych oraz zadań związanych z innymi czynnościami urzędowymi w rolnictwie ekologicznym”, czyli upoważnianie jednostek certyfikujących do prowadzenia kontroli i nadanie im kodów, dzięki którym są rozpoznawalne w świecie rolnictwa ekologicznego. Kod składa się z międzynarodowego symbolu państwa (w którym ma miejsce działalność jednostki), oznaczenia produkcji ekologicznej** oraz numeru rejestracyjnego. W Polsce upoważnionych do kontroli zgodności z wymogami regulacji UE jest obecnie 13 jednostek certyfikujących, identyfikowanych kodem PL-EKO-xx (gdzie xx oznacza numer rejestracyjny nadany jednostce).

Wykaz upoważnionych jednostek certyfikujących znajduje się na stronie internetowej GIJHARS, pod linkiem: www.gov.pl/web/ijhars/jednostki-certyfikujace
Wybór jednostki certyfikującej, której powierza się kontrolę i certyfikację produkcji, należy do producenta.

* Ustawa z dnia 23 czerwca 2022 r. o rolnictwie ekologicznym i produkcji ekologicznej (Dz.U. z 2022 r. poz. 1370)

** **Prawnie zatwierdzone oznaczenia produkcji ekologicznej to 3 terminy: BIO = EKO = ORG.** Każde państwo członkowskie wybiera oznaczenie, które jest stosowane przez jego administrację, ale nie może dyskryminować pozostałych, stosowanych np. na etykietach produktów z państw członkowskich, które przyjęły inne oznaczenie.

Zadaniem właściwego organu jest też opracowanie wspólnego katalogu środków w przypadku stwierdzonych niezgodności, który obowiązuje wszystkie JC działające w kraju; celem jest ujednoczenie sankcji za naruszenia wymogów prawnych regulujących produkcję ekologiczną.

- Nadzór nad działalnością jednostek certyfikujących sprawuje bezpośrednio GIJHARS, a nadzór nad działalnością podmiotów sektora produkcyjnego – sprawuje pośrednio, poprzez **inspektoraty wojewódzkie (WIJHARS)**.

Inne zadania państwa członkowskiego w obszarze produkcji ekologicznej są przypisane kolejnym organom krajowym, stosownie do ich ustawowych kompetencji:

- Dostępnością ekologicznego materiału rozmnożeniowego (nasiona i materiał rozmnażany wegetatywnie) zajmuje się **Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa (PIORiN)**, a wydawaniem zgód na dopuszczalne odstępstwa – jej struktury wojewódzkie (WIORiN).
- **Inspekcja Weterynaryjna** jest włączona w nadzór nad ekologiczną produkcją zwierzęcą poprzez zobowiązanie powiatowych lekarzy weterynarii do informowania GIJHARS o przypadkach stwierdzonych naruszeń (w ich obszarze działalności).

Skomplikowana struktura organizacyjna systemu kontroli w Polsce wynika z sektorowego podziału kompetencji między kilka instytucji, z których każda prowadzi odrębne działania kontrolne u producentów.

Szczególnym zapisem w polskiej ustawie, nie wynikającym z unijnej regulacji, jest zobowiązanie jednostek certyfikujących do sporządzania wykazów powierzchni upraw i liczby zwierząt w kontrolowanych gospodarstwach ekologicznych i przekazywanie tych danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR), która na tej podstawie wypłaca rolnikom ekologicznym dotacje z funduszy europejskich i krajowych.

Prawo krajowe nie może zmieniać zasad regulujących wytwarzanie produktów ekologicznych, gdyż stanowiłoby to nieuprawnioną, miejscową modyfikację wspólnotowego standardu. Rozporządzenie 2018/848 precyzyjnie określa przypadki, w których państwa członkowskie mogą lub muszą je uszczegółowić bądź dokonać konkretnych rozstrzygnięć na użytek krajowy. Do wydawania odnośnych rozporządzeń* polska ustawa upoważnia ministra ds. rolnictwa.

* *Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 lipca 2023 r. (poz. 1442) w sprawie warunków produkcji ekologicznej w zakresie pozostawionym do określenia przez państwo członkowskie Unii Europejskiej lub właściwy organ państwa członkowskiego Unii Europejskiej.*
Ustawa o rolnictwie ekologicznym i produkcji ekologicznej ustanawia surowe kary pieniężne za fałszywe znakowanie, czyli wprowadzanie do obrotu produktów oznakowanych jako ekologiczne, które nie spełniają wymogów produkcji ekologicznej.

4. ZASADY EKOLOGICZNEJ UPRAWY ROŚLIN

Kluczem do powodzenia w rolnictwie ekologicznym jest prawidłowo zaprojektowany **plodozmian**, dopasowany do rodzaju gleby lub gleb gospodarstwa, obejmujący rośliny bobowate (dawniej motylkowate), wprowadzające do gleby azot (N) atmosferyczny. Ich uprawa, zwłaszcza wieloletnich drobnonasiennych, jak lucerna i koniczyna (także w mieszankach z trawami), jest niedoceniana w gospodarstwach bezinwentarzowych, które nie są w stanie ich zagospodarować. Tymczasem, dzięki symbiozie z bakteriami, lucerna i koniczyna wnoszą do gleby nawet 200 kg N/ha, a strączkowe (łubin, groch) – kilkadziesiąt kg N/ha. Przy braku produkcji zwierzęcej warto rozważyć uprawę bobowatych jako wsiewki międzyplonowe w zboża, a także uprawę nasienną bobowatych, by pozyskać „własny” azot. Pożądana jest również ich uprawa, także w mieszankach, na nawóz zielony. Wprawdzie podaż azotu w krótkim okresie uprawy przed przyoraniem nawozów zielonych nie jest wielka, ale stosowane jako międzyplony zwiększają pulę materii organicznej w glebie, podwyższają różnorodność biologiczną w gospodarstwie i wydłużają okres pokrycia gleby roślinnością, chroniąc ją przed erozją.

Plodozmian pełni też ważną funkcję fitosanitarną: przeciwdziała inwazjom patogenów i szkodników (gdyż przemieszcza roślinę żywicielską na inne pole), ogranicza zachwaszczenie przerywając cykle życiowe wielu chwastów, zapobiega tzw. zmęczeniu gleby oraz jej erozji.

Nawożenie w rolnictwie ekologicznym nie jest bezpośrednim żywieniem roślin uprawnych, lecz żywieniem mikroflory glebowej (jej łączna masa wynosi kilka ton na hektar, czyli odpowiada masie kilkunastu krów), która przetwarza materię organiczną i udostępnia korzeniom roślin składniki pokarmowe w odpowiedniej ilości, formie i czasie.

Podstawą nawożenia w rolnictwie ekologicznym są nawozy naturalne pochodzące z własnego gospodarstwa: obornik i komposty, także nawozy płynne od własnego inwentarza, wreszcie nawozy zielone. Wytwarzane w gospodarstwie zamykają obieg składników pokarmowych i – przy prawidłowym postępowaniu – służą roślinom następczym.

Gospodarstwa wyspecjalizowane w ekologicznej produkcji zwierzęcej, mające nadwyżki nawozów naturalnych, mogą je przekazywać innym gospodarstwom ekologicznym, najlepiej na podstawie długoterminowej umowy. Każda transakcja powinna być potwierdzona dowodem (faktura, rachunek, oświadczenie przekazania) wskazującym nabywcę i odbiorcę, rodzaj i ilość nawozu, datę przekazania; taki dokument jest sprawdzany przez inspektorów w obu gospodarstwach.

Gospodarstwa ekologiczne prowadzące wyłącznie produkcję roślinną (bezinwentarzowe) muszą opracować odpowiedni plodozmian*, utrzymujący poziom próchnicy w glebie, by jej nie wyjął.

* Wielu naukowców uważa, że przy prawidłowym plodozmianie można uzyskiwać zadawalające plony bez stosowania nawozów naturalnych.

Jeśli mimo prawidłowego plodozmianu i nawozów własnych gospodarstwa potrzeby pokarmowe roślin uprawnych nie są zaspokojone*, producent może uzupełniająco zastosować nawozy mineralne i organiczne, wyłącznie z wykazu dozwolonych środków nawozowych i poprawiających właściwości gleby, wymienionych w załączniku II do rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) 2021/1165 (patrz rozdział 6 „Wykazy”).

Ochrona roślin uprawnych przed chorobami i szkodnikami jest poważnym wyzwaniem w rolnictwie ekologicznym, odrzucającym pestycydy chemiczne. Ważną rolę odgrywa tu dobór odmian odpornych, fitosanitarna funkcja plodozmianu oraz działania profilaktyczne. Należy do nich zwiększanie równowagi biologicznej w gospodarstwie i jego otoczeniu, w tym stwarzanie warunków dla gatunków pożytecznych, które ograniczają presję agrofagów. Działania bezpośrednie sprowadzają się do metod technicznych: mechanicznych (pułapki, tablice lepowe, etc.) i biologicznych (feromony, pasożyty szkodników, etc.). W sytuacjach krytycznych możliwe jest zastosowanie niechemicznych środków ochrony roślin dopuszczonych na mocy załącznika I do rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) 2021/1165 (patrz rozdział „Wykazy”).

Ograniczanie zachwaszczenia prowadzi się wyłącznie metodami agrotechnicznymi, syntetyczne herbicydy są wykluczone. Kluczową rolę pełni prawidłowy plodozmian (w tym uprawy poźniwne), właściwe terminy zabiegów uprawowych oraz odpowiednie maszyny. Absolutnie niezbędnym narzędziem w gospodarstwie ekologicznym jest brona chwastownik – od zwykłych, sztywnych, biernie ciągniomych, po nowoczesne, sprzężujące, wielosekcyjne, agregatowane z innymi urządzeniami, sterowane pneumatycznie lub hydraulicznie. Rolnicy ekologiczni mają do dyspozycji wiele nowoczesnych pielników, opielaczy, obsypników, chwastowników podkoronowych i do upraw rzędowych; niestety, są to urządzenia kosztowne. W uprawach ogrodniczych, na małych powierzchniach, odchwaszczanie odbywa się przy użyciu narzędzi ręcznych, co stanowi kosztowny element produkcji.

Materiał przeznaczony do reprodukcji roślin (nasiona i materiał rozmnażany wegetatywnie) na potrzeby upraw ekologicznych powinien pochodzić z produkcji ekologicznej. Unijne rozporządzenie stanowi, że rośliny mateczne powinny być uprawiane w systemie ekologicznym przez co najmniej jedno pokolenie, a w przypadku upraw wieloletnich – przez co najmniej jedno pokolenie podczas dwóch sezonów wegetacyjnych.

Państwa członkowskie są zobowiązane do „zapewnienia bazy danych dostępnego ekologicznego materiału przeznaczonego do reprodukcji roślin”. W przypadkach, gdy w bazie danych nie figuruje odmiana, której poszukuje rolnik ekologiczny, może on wystąpić do właściwego organu (WIORIN) o zezwolenie na zastosowanie materiału nieekologicznego (konwencjonalnego), niezaprawionego chemicznie. Tego rodzaju odstępstwo będzie możliwe do końca 2036 r.

* Dla celów kontroli należy okazać udokumentowane objawy niedoboru lub analizę materiału roślinnego lub gleby.

Uprawa bezglebowa – nie ma miejsca w produkcji ekologicznej. Dotyczy to także technologii hydroponicznej: uprawa roślin „z korzeniami znajdującymi się jedynie w roztworze substancji odżywczej” jest zabroniona w produkcji ekologicznej. Dozwolone są natomiast, przy użyciu jedynie wody: produkcja kiełków, pędów i rzeżuchy (z nasion ekologicznych) oraz pędzenie główek cykorii.

Uprawa w pojemnikach jest dozwolona w przypadku „roślin ozdobnych i ziół w doniczkach, które mają być sprzedawane konsumentowi końcowemu wraz z doniczką” oraz w przypadku „siewek lub sadzonek w pojemnikach do dalszego przesadzania”, czyli rozsady i materiału szkółkarskiego.

Szczegółowe kryteria ekologicznej produkcji roślinnej są ustanowione w Załączniku II część I (2018/848)

Zanieczyszczenie upraw ekologicznych w wyniku zniesienia przez wiatr (znios, dryf) środków chemicznych z pól konwencjonalnych to poważne zagrożenie dla certyfikacji ekologicznego gospodarowania. Ze względu na presję ze strony konsumentów, którzy prostolinijnie sądzą, że skoro w produkcji ekologicznej nie stosuje się środków agrochemicznych, to w produktach nie mogą być ich pozostałości, organy nadzoru nie tolerują obecności niedozwolonych substancji w materiałach z rolnictwa ekologicznego. Tymczasem pola ekologiczne to „wyspy na morzu konwencji”, narażone na przenikanie z otoczenia zarówno agrofagów, jak i substancji je zwalczających, a pełna izolacja upraw ekologicznych jest trudna do osiągnięcia.

Niemniej jednak przepisy UE wymagają, by (a inspektor sprawdza czy) rolnik ekologiczny wdrożył działania zapobiegające przenikaniu niedozwolonych substancji z zewnątrz (żywoploty, pasy buforowe, sprzedaż zbioru z pasa graniczącego z intensywną uprawą konwencjonalną jako plon konwencjonalny) oraz by te działania wypunktował na piśmie: co robi, żeby nie dopuścić do zanieczyszczenia. Praktyką godną naśladowania jest przyjazne poinformowanie na piśmie „konwencjonalnych” sąsiadów, że ich pola graniczą z uprawami ekologicznymi, prosząc, by na kopii eko-rolnika podpisali „zapoznałem się” lub „otrzymałem”. Tego rodzaju środki zapobiegawcze (terminologia rozporządzenia UE) wraz z rejestrami zabiegów agrotechnicznych stanowią swoiste alibi rolnika ekologicznego w przypadku stwierdzenia pozostałości niedozwolonych substancji w jego produktach w wyniku zniesienia.

5. ZASADY EKOLOGICZNEGO CHOWU ZWIERZĄT

Zwierzęta w gospodarstwie ekologicznym, domykając wewnętrzny obieg materii, przyczyniają się do tworzenia gospodarskiego agroekosystemu. Chów zwierząt wymaga włączenia roślin paszowych do uprawy (poszerzenie bioróżnorodności) i zapewnia gospodarstwu własne nawozy naturalne. Samowystarczalność paszowo-nawozową umożliwia, zależnie od urodzajności gleb, obsada 0,5 do 1,5 DJP/ha. Bilans paszowo-nawozowy w gospodarstwie podlega corocznej kontroli.

- **Górna, nieprzekraczalna granica obsady zwierząt to maksymalnie 2 DJP/ha, co odpowiada 170 kg N/ha/rok zawartego w odchodach zwierząt.**
- **Gospodarstwa bezrolne, prowadzące produkcję zwierzęcą w zakładach nie posiadających gruntów rolnych („bez ziemi”), są wykluczone z systemu rolnictwa ekologicznego.**

Przy wyborze ras lub linii hodowlanych należy rozważyć, czy cechują się dużą różnorodnością genetyczną, żywotnością i odpornością na choroby, dając pierwszeństwo rodzimym, dobrze przystosowanym do miejscowych warunków. Chów ras rodzimych (wyszczególnionych w krajowych wykazach) jest w przypadku wprowadzania do stada ekologicznego zwierząt z chowu nieekologicznego premiowany preferencyjnymi kryteriami, ale w przypadku wolnorosnących ras drobiu – trzeba się liczyć z wydłużeniem wieku ubojowego.

Warunki utrzymania zwierząt w gospodarstwach ekologicznych umożliwiają realizację potrzeb rozwojowych, fizjologicznych i zachowaniowych (behawioralnych) każdego gatunku. Zapewniają to **podwyższone normy dobrostanu**, określone przepisami regulacji 2018/848 i rozporządzeń wykonawczych.

Ogólne wymogi ekologicznego chowu zwierząt stanowią, że mają one „stały dostęp do obszarów na otwartej przestrzeni, najlepiej do pastwisk, kiedy tylko pozwalają na to warunki pogodowe i sezon oraz stan gruntu”. **Bezwzględny wymogiem jest całoroczny dostęp do wybiegów, urządzonych w sposób odpowiedni dla danego gatunku.**

Szczegółowe wymogi wyrażone wielkością powierzchni wybiegów, pastwisk oraz stanowisk w budynkach inwentarskich, są ustanowione w rozporządzeniu Komisji (UE) 2020/464. Określa ono „obsadę i minimalną powierzchnię przestrzeni otwartych oraz właściwości i wymogi techniczne w odniesieniu do zewnętrznych zagród lub wybiegów”, a ponadto „minimalny okres żywienia mlekiem matki” – w odniesieniu do poszczególnych gatunków.

W budynkach inwentarskich należy zapewnić dostęp światła dziennego, obfitość świeżej naturalnej ściółki, sprawną wentylację i dezynfekcję dozwołonymi środkami. W wychowie żadnego z gatunków zwierząt nie można stosować klatek, bokosów i płaskich podestów. Co najmniej 50% powierzchni podłogi musi być lite, nie rusztowe (w przypadku drobiu – 30%).

Utrzymywanie zwierząt gospodarskich na uwięzi i ich izolowanie jest zabronione (wyjątki od tej zasady są prawnie określone). W gospodarstwach posiadających do 50 sztuk bydła, zwierzęta mogą być utrzymywane na uwięzi o ile mają dostęp do pastwiska, a gdy wypas nie jest możliwy – do wybiegów, co najmniej 2 razy w tygodniu.

Przycinanie ogonów owiec, przycinanie dziobów w pierwszych trzech dniach życia oraz usuwanie rogów mogą być dozwolone wyjątkowo (za zgodą właściwego organu); zabiegi powinny być przeprowadzane w znieczuleniu, przez wykwalifikowany personel.

Wypas zwierząt ekologicznych na gruntach wspólnych (wspólnoty miejscowej) jest dozwolony, jeśli przez ostatnie 3 lata nie stosowano na nich środków niedozwolonych w produkcji ekologicznej. Produkty od tych zwierząt pozyskiwane w okresie wspólnego wypasu nie mogą być sprzedawane jako ekologiczne (chyba że jest zapewniony skuteczny rozdział pastwiska), ale same zwierzęta nie tracą statusu ekologicznego.

Żywnienie zwierząt opiera się na paszach własnych gospodarstwa lub pochodzących z innych certyfikowanych gospodarstw ekologicznych lub z gospodarstw w okresie konwersji (ich dopuszczalny udział jest określony przepisami). Poza podstawowymi materiałami paszowymi w ekologicznym żywieniu zwierząt mają zastosowanie naturalne produkty nierolnicze, co jest szczególnie ważne dla producentów ekologicznych mieszanek paszowych. Wykaz „produktów i substancji dopuszczonych do stosowania jako pasza lub w produkcji pasz” oraz „dopuszczonych dodatków paszowych i substancji pomocniczych w przetwórstwie pasz” stanowi załącznik III do rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) 2021/1165. Naturalne lizawki solne są dozwolone.

Certyfikowane pasze uzupełniające, koncentraty i premiksy stanowią źródło witamin oraz mikro- i makroelementów. W okresie odchowu młodych zwierząt zalecane są zbalansowane ekologiczne mieszanki pełnoporcjowe, opracowane dla różnych grup wiekowych. Preparaty mlekozastępcze są niedozwolone.

Gospodarstwa towarowe specjalizujące się w produkcji zwierzęcej powinny prowadzić dokumentację wykazującą pokrycie potrzeb żywieniowych utrzymywanych zwierząt.

Wykluczone są konwencjonalne materiały paszowe i pasze przetworzone zawierające syntetyczne dodatki, witaminy, aminokwasy, stymulatory wzrostu. Ze względu na deficyt ekologicznych pasz białkowych w UE, do końca 2026 r. dozwolone są konwencjonalne surowce białkowe, w ilości do 5% w przeliczeniu na suchą masę, na rok – wyłącznie dla zwierząt nieroślinozernych, czyli trzody i drobiu.

Ochrona zdrowia zwierząt polega przede wszystkim na zapewnieniu im właściwych warunków chowu i żywienia. Zwierzęta utrzymywane w warunkach dobrostanu oraz odpowiednio żywione stosunkowo rzadko chorują. Interwencje weterynaryjne najczęściej prowadzą się do wykonania obowiązujących kontroli, szczepień wymaganych przepisami, zabiegów chirurgicznych czy zwalczania chorób pasożytniczych. Profilaktyczne stosowanie leków jest niedozwolone.

Jeśli zwierzę zachoruje, należy je bezwzględnie leczyć, ograniczając jego cierpienie. Preferowane są leki naturalne, ziołowe, homeopatyczne, ale **w przypadkach ratowania życia zwierząt lekarz weterynarii może przepisać antybiotyki i inne leki alopacyjne.** Okres karencji (dla produktów pochodzących od leczonych zwierząt) jest wtedy dwa razy dłuższy niż przewidziany przez producenta leku. Jeśli w ciągu roku mają miejsce więcej niż 2 kuracje antybiotykowe (a w przypadku zwierząt, których cykl produkcyjny jest krótszy niż rok – więcej niż jedna), leczone zwierzęta tracą status ekologiczny i przechodzą obowiązkowy okres konwersji. Dokumentacja weterynaryjna, w tym dowody zakupu leków i okresy kuracji, podlegają kontroli w rolnictwie ekologicznym.

Szczegółowe kryteria ekologicznej produkcji zwierzęcej są ustanowione w Załączniku II część II (2018/848)

6. ŚRODKI PRODUKCJI DOZWOLONE W ROLNICTWIE EKOLOGICZNYM. WYKAZY URZĘDOWE

Gospodarowanie ekologiczne zmierza do maksymalnego zamknięcia obiegu materii w obrębie gospodarstwa, jednak wraz z produkcją towarową, zarówno roślinną, jak i zwierzęcą, wyprowadzane są z gleby składniki pokarmowe, a przecież rośliny następcze także ich potrzebują. Mimo działań podtrzymujących bioróżnorodność i przeciwdziałających inwazji chorób i szkodników – nie można liczyć, że agrofagi nie pojawią się w produkcji ekologicznej. Żywnienie zwierząt wyłącznie paszami własnymi jest ekstensywne i może okazać się niedoborowe w przypadku ekologicznej towarowej produkcji zwierzęcej.

Gdy działania wykorzystujące zasoby własne gospodarstwa okażą się niewystarczające do uzyskania zadowalającej (w granicach samoregulacji przyrodniczej) wydajności i jakości produktów, rolnik może sięgnąć po środki produkcji spoza gospodarstwa. Dozwolone środki wskazuje *Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2021/1165 zezwalające na stosowanie niektórych produktów i substancji w produkcji ekologicznej oraz ustanawiające ich wykazy*; środki nie wymienione w wykazach nie mogą być stosowane w rolnictwie ekologicznym.

Rozporządzenie 2021/1165 obejmuje 6 załączników, z których cztery dotyczą środków dozwolonych w rolniczej produkcji podstawowej. Są to:

Zał. I. Substancje czynne zawarte w środkach ochrony roślin dopuszczone do stosowania w produkcji ekologicznej, o których mowa w art. 24 ust. 1 lit. a) rozporządzenia (UE) 2018/848

Zał. II. Dopuszczone nawozy, środki poprawiające właściwości gleby i odżywki, o których mowa w art. 24 ust. 1 lit. b) rozporządzenia (UE) 2018/848

Zał. III. Produkty i substancje dopuszczone do stosowania jako pasza lub w produkcji pasz

Zał. IV. Dopuszczone produkty służące do czyszczenia i dezynfekcji, o których mowa w art. 24 ust. 1 lit. e), f) oraz g) rozporządzenia (UE) 2018/848

Rozporządzenie podaje nazwy rodzajowe dopuszczonych środków lub substancji czynnych, nie są to nazwy produktów oferowanych w handlu.

Załącznik I (2021/1165) wyróżnia 4 kategorie Substancji czynnych zawartych w środkach ochrony roślin dopuszczonych do stosowania w produkcji ekologicznej:

1. Substancje podstawowe	m.in. ocet, skrzyp, sacharoza, wodorowęglan sodu, nadtlenuk wodoru, piwo, serwatka i in.
2. Substancje czynne niskiego ryzyka inne niż mikroorganizmy	m.in. ortofosforan żelaza III, wodorowęglan sodu, cerewisan, laminaryna i in.
3. Mikroorganizmy nie pochodzące z GMO, w tym wirusy	są traktowane jako substancje czynne środków kontroli biologicznej
4. Substancje czynne nieujęte w powyższych kategoriach	m.in. spinosad, feromony, ziemia okrzemkowa, azadirachtyna, tlenek i tlenochlorek miedzi, siarka i in. – najliczniejsza grupa obejmująca produkty wytworzone w procesach technologicznych, z surowców pochodzenia naturalnego (nie chemosyntetyczne)

Na niewielkie powierzchnie upraw można przygotować ciecz roboczą, wykorzystując niektóre substancje podstawowe, jednak duże gospodarstwa towarowe potrzebują nabyć gotowe, standaryzowane preparaty z ostatniej grupy (zachowując dowody ich zakupu na potrzeby kontroli).

By ułatwić rolnikom ekologicznym orientację na rynku środków do produkcji rolnej, państwa członkowskie mogą publikować wykazy produktów handlowych dopuszczonych do stosowania w produkcji ekologicznej.

Wykaz zakwalifikowanych w Polsce środków ochrony roślin wg ich nazw handlowych (na wniosek producenta lub dystrybutora) prowadzony przez Instytut Ochrony Roślin – Państwowy Instytut Badawczy, jest dostępny pod następującym linkiem: www.ior.poznan.pl/1631,srodki-ochrony-roslin-do-upraw-ekologicznych

Na witrynie <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/ochrona-roslin-w-rolnictwie-ekologicznym> prowadzonej przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi dostępny jest obecnie wykaz obejmujący więcej produktów:

Wykaz środków ochrony roślin do produkcji ekologicznej na stronie 22_11_2023.xlsx (link może zostać zmodyfikowany przy kolejnej aktualizacji wykazu), a także przydatne publikacje na temat ochrony roślin w rolnictwie ekologicznym:

- [Przewodnik stosowania substancji podstawowych w rolnictwie ekologicznym.pdf](#)
- [Środki ochrony roślin stosowane w rolnictwie ekologicznym.pdf](#)
- [Dobre praktyki zapobiegające zanieczyszczeniu upraw ekologicznych niedozwolonymi środkami do produkcji.pdf](#)

W ochronie roślin przed chorobami i szkodnikami należy opierać się na krajowych wykazach, gdyż preparaty handlowe dopuszczone w rolnictwie ekologicznym w innych państwach UE, jeśli nie są zarejestrowane do obrotu w Polsce, w świetle prawa – nie mogą być stosowane.

Załącznik II (2021/1165) obejmuje **Dopuszczone nawozy, środki poprawiające właściwości gleby i odżywki** (produkty wspomagające kondycję gleby i roślin) wg ich nazw rodzajowych. Wykaz otwierają nawozy naturalne (obornik świeży, suchy, kompostowany, płynne nawozy zwierzęce) – z kategoriycznym zakazem materiałów pochodzących z chowu przemysłowego. Oznacza to, że **rolnik ekologiczny może w razie potrzeby zakupić obornik i inne nawozy zwierzęce nie tylko z gospodarstw ekologicznych, ale także z konwencjonalnych, jednak nie może to być ferma przemysłowa** (jak chów klatkowy, chlewnie bezściółowe, etc.). Konieczne jest zachowanie dokumentu zakupu lub darowizny, wskazującego obie strony transakcji, jej datę, rodzaj nawozu i oszacowaną ilość. Ogólna umowa o współpracy nie wystarczy, gdyż jest wyrażeniem woli obu stron, a nie dowodem przekazania przedmiotu umowy.

Dopuszczone nawozy to także nawozy mineralne naturalnego pochodzenia (mączki skalne), jak fosforyty, siarczan potasu, dolomity, nawozy wapniowe, tomasyna i in. Lista obejmuje także produkty organiczne: kwasy humusowe i fulwowe, leonardyty, ksylił, biowęgiel i in., a także substancje wspomagające właściwości gleby.

Wykazy nawozów i środków poprawiających właściwości gleby zakwalifikowanych do stosowania w Polsce (na wniosek producenta lub dystrybutora), prowadzi Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy. Wykazy są dostępne pod linkiem: <https://www.iung.pl/informacje/do-pobrania/>

Zakwalifikowane produkty są pogrupowane w następujące wykazy (po otwarciu strony internetowej należy kliknąć w odpowiednią ikonkę):

Wykaz nawozów – rolnictwo ekologiczne (PDF)

Nawozowe produkty mikrobiologiczne (PDF)

Wyszukiwarka nawozów

Naturalne środki do ekologii (PDF)

Powyższe wykazy pełnią funkcję pomocniczą i nie wykluczają innych środków, o ile ich składniki są zgodne z wykazem Załącznika II (2021/1165). W przypadku produktów spoza krajowych wykazów rolnik musi sam ocenić, czy dany środek, a w przypadku produktu wieloskładnikowego czy wszystkie jego komponenty, są zgodne.

Wyjątkiem są nawozy dopuszczone do stosowania w rolnictwie ekologicznym innych państw członkowskich. Jeśli są **oznakowane jako „Nawóz WE”, nawet jeśli nie zarejestrowane do obrotu w Polsce, mogą być wykorzystywane do produkcji w polskich gospodarstwach ekologicznych**. Zakup powinien być udokumentowany fakturą wystawioną imiennie dla rolnika prowadzącego dane gospodarstwo; nawóz nie może być dystrybuowany wśród innych rolników (nie może być zakupiony dla kilku rolników na jedną fakturę).

Niektórzy producenci środków do produkcji zamieszczają na etykiecie adnotację informującą, że dany produkt „może być stosowany w rolnictwie ekologicz-

nym wg wymogów UE” lub tp. Jeśli takiej adnotacji nie ma – odpowiedzialność za zastosowanie środka w produkcji ekologicznej ponosi rolnik, lepiej więc zawnocześnie sprawdzić jego składniki pod kątem zgodności z odpowiednimi wykazami w załącznikach UE.

Załącznik III (2021/1165) Produkty i substancje dopuszczone do stosowania jako pasza lub w produkcji pasz

Jako uzupełnienie pasz podstawowych (z własnego i/lub innego gospodarstwa ekologicznego), w produkcji towarowej mogą być stosowane certyfikowane mieszanki paszowe wytwarzane na skalę handlową. Oprócz ekologicznych surowców paszowych w ich skład wchodzi wyłącznie komponenty określone w Załączniku III (2021/1165) jako **A. Dopuszczony nieekologiczny materiał paszowy pochodzenia roślinnego, z alg, pochodzenia zwierzęcego lub drożdży lub materiał paszowy pochodzenia mikrobiologicznego lub mineralnego**, dla przykładu:

1) Materiały paszowe pochodzenia mineralnego	m.in. węglan wapnia, wapienne muszle morskie, kwaśny węglan wapnia z alg morskich (mäerl), czerwone wapienne algi (lithothamne), tlenek, chlorek, siarczan i węglan magnezu, niektóre fosforany i inne sole mineralne
2) Inne materiały paszowe	m.in. mączka, olej i inne materiały paszowe pochodzenia rybnego lub z innych zwierząt wodnych – pod warunkiem, że pochodzą z rybołówstwa certyfikowanego jako zrównoważone, przygotowywane bez syntetyzowanych chemicznie rozpuszczalników – tylko dla zwierząt innych niż roślinożerne; drożdże i produkty drożdżowe - jeżeli niedostępne z produkcji ekologicznej; zioła, melasa, przyprawy – każde do 1% w dawce z produkcji ekologicznej pokarmowej, jeśli niedostępne z produkcji ekologicznej, o ile wytworzone bez rozpuszczalników chemicznych

W ekologicznym przetwórstwie pasz mają zastosowanie także **B. Dopuszczone dodatki paszowe i substancje pomocnicze w przetwórstwie stosowane w żywieniu zwierząt**, sklasyfikowane jako:

1) Dodatki technologiczne	konserwanty; przeciwutleniacze; emulgatory, stabilizatory, zagęszczacze i substancje żelujące, spoiwa i środki przeciwzbrylające; dodatki do kiszonki; substancje redukujące zanieczyszczenie paszy miko toksynami (bentonit)
2) Dodatki sensoryczne	substancje aromatyzujące (wyciągi z roślin, w tym z kasztana jadalnego)
3) Dodatki dietetyczne	witaminy, pro-witaminy i chemicznie dobrze zdefiniowane substancje o podobnym działaniu; mieszanki pierwiastków śladowych
4) Dodatki zootechniczne	enzymy i mikroorganizmy

Załącznik III (2021/1165) jest przeznaczony dla wytwórców certyfikowanych premiksów, uzupełniających mieszanek paszowych i pasz pełnoporcjowych. Rolnik-hodowca nie powinien sam dawkować substancji dodatkowych do pasz gospodarskich, bo ewentualny błąd może go drogo kosztować, ale warto wiedzieć, jaką pulą składników dysponują producenci pasz.

Certyfikowane mieszanki paszowe wytwarzane w profesjonalnych przetwórstwach są opracowane dla poszczególnych gatunków zwierząt, grup wiekowych i typów użytkowania. Są zbalansowane pod względem odżywczym i regulatorem, więc – choć kosztowne – stosowane uzupełniająco pozwalają uniknąć problemów paszy niedoborowej. Szczególnie ważne są w okresie odchovu, gdyż odpowiednio dobrany skład i granulacja mieszanek mają zasadniczy wpływ na kondycję zdrowotną młodych zwierząt i późniejszą produktywność. Na rynku jest spory wybór ekologicznych mieszanek paszowych, krajowych i z innych państw UE; te ostatnie są zaopatrzone w polskojęzyczne etykiety i adnotację, że mogą być stosowane w żywieniu zwierząt ekologicznych.

Załącznik IV (2021/1165) zgodnie z tytułem powinien określać **Dopuszczone produkty służące do czyszczenia i dezynfekcji**, jednak odnośne wykazy nie zostały jeszcze sporządzone.

Zapowiedziana regulacja obejmuje:

- Część A. Produkty służące do czyszczenia i dezynfekcji stawów, klatek, basenów, torów wodnych, budynków lub instalacji stosowanych w produkcji zwierzęcej
- Część B. Produkty służące do czyszczenia i dezynfekcji budynków i instalacji stosowanych w produkcji roślinnej, w tym używanych do przechowywania w gospodarstwie rolnym
- Część C. Produkty do czyszczenia i dezynfekcji obiektów służących do przetwarzania i przechowywania

Pozagospodarskie środki produkcji dozwolone do stosowania w rolnictwie ekologicznym, pogrupowane w załącznikach unijnej regulacji, są weryfikowane i zatwierdzane przez międzynarodowy zespół ekspertów*. Wykazy środków produkcji podlegają rewizji i uzupełnieniom, należy pamiętać o korzystaniu z najnowszej wersji.

Uwaga: zastosowanie w rolnictwie ekologicznym środka do produkcji spoza aktualnego wykazu środków dopuszczonych (czyli niespełniającego wymogów regulacji prawnych) skutkuje odmową certyfikacji produktu rolnego, który został potraktowany niezgodnym środkiem. W przypadku zastosowania niedozwolonych nawozów i pestycydów, odnośna działka rolna degradowana jest do statusu konwencjonalnego i przechodzi ponownie okres konwersji.

* Expert Group for Technical Advice on Organic Production, EGTOP (w wolnym tłumaczeniu: Grupa Ekspertcka ds. Doradztwa Technicznego w zakresie Produkcji Ekologicznej).

7. KONWERSJA, CZYLI PRZESTAWIANIE GOSPODAROWANIA NA METODY EKOLOGICZNE

Wyróżnikiem rolnictwa ekologicznego ustanowionym przez pionierów tej metody jest konwersja, czyli okres ekologicznego gospodarowania, poprzedzający możliwość określania produktów jako ekologiczne (synonimy: biologiczne i organiczne). Celem jest „samooczyszczenie” środowiska produkcji z wcześniej stosowanych środków chemicznych, by ich pozostałości* nie przenikały do produktów ekologicznych. Wymóg okresu konwersji został usankcjonowany prawnie i jest uszczegółowiony w przepisach rolnictwa ekologicznego.

KONWERSJA W ROLNICTWIE EKOLOGICZNYM OZNACZA PRZESTAWIANIE GOSPODAROWANIA NA SYSTEM EKOLOGICZNY I POLEGA NA WDRAŻANIU WSZYSTKICH WYMOGÓW PRZEZ OKRES, PO KTÓREGO UPŁYWIE PRODUKTY MOGĄ BYĆ WPROWADZANE DO OBROTU JAKO EKOLOGICZNE.

Okres konwersji gruntów rolnych (nie roślin!) oraz zwierząt gospodarskich rozpoczyna się z dniem zarejestrowania gospodarstwa w systemie rolnictwa ekologicznego i trwa:

dla upraw jednorocznych	24 miesiące przed siewem roślin, których plon uzyska status ekologiczny
dla upraw wieloletnich (sady, plantacje jagodowe, winnice)	36 miesięcy przed zbiorami owoców, które uzyskają status ekologiczny
dla trwałych użytków zielonych	24 miesiące
dla zwierząt zarejestrowanych w gospodarstwie w dacie przystąpienia do konwersji	24 miesiące w przypadku jednoczesnej konwersji produkcji roślinnej i zwierzęcej – niezależnie od gatunku, kierunku użytkowania, wieku, płci zwierząt

Konwersja w produkcji roślinnej

Po upływie 12 miesięcy od zgłoszenia działek rolnych do systemu rolnictwa ekologicznego pozyskane z nich produkty roślinne mogą być wprowadzane do obrotu z oznakowaniem „w okresie konwersji” lub „z okresu konwersji”, ale **do zakończenia okresu konwersji nie mogą być oznakowane ani oferowane jako produkty ekologiczne**. W praktyce popyt na produkty „w okresie konwersji” sprowadza się do materiałów paszowych, nie surowców żywnościowych.

* Niektóre środki nie rozkładają się lub rozkładają się bardzo wolno, jak DDT, którego stosowanie jest zabronione od lat 70. XX w. a nadal ujawnia się w produktach; także pochodne triazyny bardzo długo zalegają w glebach.

Jeśli gospodarstwo ekologiczne lub w okresie konwersji dołącza grunty konwencjonalne – obowiązuje je odrębny okres konwersji (liczony od dnia przyłączenia). Należy wówczas, opcjonalnie:

- uprawiać na nich inne rośliny niż na gruntach już „przestawionych” (żeby wykluczyć ryzyko pomieszania produktów, bo wtedy cały zbiór otrzyma niższy status, czyli taki, jaki mają grunty w okresie konwersji);
- uprawiać rośliny paszowe (najlepiej skarmiane w gospodarstwie, chyba że trafi się kupiec na pasze „z okresu konwersji”);
- przeznaczyć okres konwersji przyłączonych gruntów ornych na ich użyźnienie, uprawiając nawozy zielone i redukując zachwaszczenie, zwłaszcza chwasty trwałe.

Skrócenie okresu konwersji działek rolnych jest możliwe wyłącznie, gdy:

- a) w okresie poprzedzającym wnioskowanie działki były objęte programem UE, zapewniającym, że nie były na nich stosowane niedozwolone środki; lub
- b) można udokumentować, że stanowiły obszary naturalne lub grunty rolne, na których przez ostatnie 3 lata nie stosowano niedozwolonych środków.

W tym celu należy złożyć do WIJHARS, na formularzu dostępnym na:

<https://www.gov.pl/web/ijhars/decyzje-wydawane-przez-wijhars>

- **Wniosek o uznanie z mocą wsteczną wcześniejszego okresu jako części okresu konwersji.** Do wniosku trzeba załączyć mapki z zaznaczeniem odnośnych działek, wyniki analiz próbek gleby pobranych przez jednostkę certyfikującą (przebadanych w akredytowanym laboratorium), wreszcie sprawozdanie z odpłatnej inspekcji jednostki certyfikującej, której zadaniem jest zweryfikować stan faktyczny i przekazać ustalenia właściwemu WIJHARS.

Konwersja w produkcji zwierzęcej

Do stada ekologicznego, które ma utrzymać ekologiczny status (dotyczy także stada w okresie konwersji), nie można dowolnie wprowadzać zwierząt nieekologicznych. Jeżeli odpowiednie (poszukiwane przez rolnika) zwierzęta ekologiczne nie są dostępne, co należy sprawdzić w bazie danych prowadzonej przez GIJAHRS pod linkiem: <https://www.gov.pl/web/ijhars/rejestry-zwierzat> pozostaje złożyć do WIJHARS

- **Wniosek o wydanie zgody na wprowadzenie zwierząt z chowu nieekologicznego do ekologicznej jednostki produkcyjnej lub**
- **Wniosek o wydanie zgody na wprowadzenie do ekologicznej jednostki produkcji drobiarskiej nieekologicznego drobiu** na odpowiednich formularzach, dostępnych pod linkiem: <https://www.gov.pl/web/ijhars/decyzje-wydawane-przez-wijhars>

W celach produkcyjnych do gospodarstwa ekologicznego (i w okresie konwersji) mogą być wprowadzane młode ssaki (w określonym wieku, zależnie od gatunku) jedynie w przypadku zakładania nowego stada. Z przeznaczeniem na produkcję jaj i mięsa można wprowadzać konwencjonalne pisklęta do 3 dnia życia.

Wprowadzanie do gospodarstwa z ekologiczną produkcją zwierzęcą (i w okresie konwersji) ssaków z systemu konwencjonalnego jest potrójnie ograniczone:

- wyłącznie do celów rozrodu (nie produkcji towarowej),
- odnośnie wieku nabywanych zwierząt,
- co do liczby samic i samców zależnie od wielkości istniejącego stada.

Uwarunkowania dotyczące wprowadzania zwierząt nieekologicznych do gospodarstwa ekologicznego i okresy konwersji tych zwierząt (liczone od momentu ich przybycia do gospodarstwa ekologicznego) przedstawia poniższe zestawienie.

WPROWADZANIE do GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH ZWIERZĄT SPOZA ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO	
Podstawa prawna: rozporządzenie (UE) 2018/848, załącznik II część B	
Wprowadzanie zwierząt nieekologicznych wymaga uprzedniej zgody WIJHARS Formularz wniosku: https://www.gov.pl/web/ijhars/decyzje-wydawane-przez-wijhars	

SSAKI	Cel: Założenie stada podstawowego w gospodarstwie ekologicznym (pkt 1.3.4.4.1)			
Grupa zwierząt	BYDŁO, KONIOWATE, JELENIOWATE	KOZY, OWCE	ŚWINIE	KRÓLIKI
Wiek	do 6 miesięcy	do 60 dni życia	do 35 kg wagi	do 3 miesięcy
Okres konwersji (pkt 1.2.2. a) b)	Do produkcji mięsa: 12 miesięcy, nie mniej niż ¼ życia	6 miesięcy		3 miesiące
	Zwierzęta do produkcji mleka: 6 miesięcy			

Liczba samców w tworzącym stadzie uwarunkowana zasadami racjonalnego rozrodu

SSAKI	Cel: Remont stada (pkt 1.3.4.4.2); wprowadzanie zwierząt nieekologicznych wyłącznie w celu rozrodu			
Grupa zwierząt	BYDŁO, KONIOWATE	ŚWINIE, OWCE, KOZY	KRÓLIKI	
Wiek	Samice nierodki* (w przypadku jałówek: wiek 15-18 miesięcy). Samce - bez ograniczeń wiekowych			
Liczba samic	Do 10% stada dorosłych zwierząt rocznie	Do 20% stada dorosłych zwierząt rocznie		
Liczba samców	Bez ograniczeń (liczba dokupowanych samców musi wynikać z wielkości stada podstawowego)			
Odsetek zwierząt nieekologicznych wprowadzanych do gospodarstwa ekologicznego może zostać zwiększony do 40% w następujących przypadkach: (a) powiększenie gospodarstwa, (b) zmiana rasy, (c) nowa specjalizacja w chowie zwierząt				
Odnośnie małych stad zwierząt	W przypadku stada składającego się z mniej niż 10 sztuk bydła, koniowatych, jeleniowatych lub królików, odnowienie sprowadza się do 1 zwierzęcia rocznie	W przypadku stada składającego się z mniej niż 5 sztuk świń, owiec lub kóz, odnowienie sprowadza się do 1 zwierzęcia rocznie		
Okres konwersji (pkt 1.2.2. a) b)	Do produkcji mięsa: min. 12 miesięcy, nie mniej niż ¼ życia Do produkcji mleka: 6 miesięcy (tzn. mleko można sprzedawać jako ekologiczne po 6 miesiącach konwersji)	6 miesięcy		3 miesiące

* W przypadku ras zagrożonych wyginięciem samice nie muszą być nierodkami

DRÓB	Wprowadzanie piskląt spoza rolnictwa ekologicznego do celów produkcyjnych	
Wiek (pkt 1.3.4.3)	Pisklęta do 3-go dnia życia („jednodniówki”) na produkcję mięsna i na produkcję jaj	
Okres konwersji (pkt 1.2.2. c) d) e)	10 tygodni	Drób przeznaczony do produkcji mięsa, z wyjątkiem kaczek rasy Pekin
	7 tygodni	w przypadku kaczek rasy Pekin
	6 tygodni	Drób przeznaczony do produkcji jaj

Zwierzęta w okresie konwersji nie mogą być wprowadzone do obrotu jako takie; do końca okresu ich konwersji mogą być sprzedawane wyłącznie jako konwencjonalne. Natomiast:

wszystkie zwierzęta urodzone w gospodarstwie ekologicznym, niezależnie od statusu matki, otrzymują status ekologiczny

8. DOPUSZCZALNE ODSTĘPSTWA OD ZASAD PRODUKCJI. WNIOSKI O ZGODĘ NA ODSTĘPSTWA

Fundamentalną zasadą rolnictwa ekologicznego jest naśladowanie procesów przyrodniczych w działalności rolniczej. Gospodarstwo rolne nie jest jednak samoregulującym się ekosystemem, jest jednostką produkcyjną zarządzaną przez rolników w zróżnicowanych warunkach środowiskowych, społecznych i rynkowych. Uwzględniając różny stopień rozwoju tego systemu unijne rozporządzenie dopuszcza odstępstwa od niektórych zasad rolnictwa ekologicznego. Zgody na ich zastosowanie udzielają właściwe organy w państwach członkowskich UE.

Reprodukcja roślin i zwierząt w obrębie systemu jest celem rolnictwa ekologicznego, ale ekologicznych ośrodków nasiennictwa, szkółkarstwa oraz hodowli zarodowych jest jeszcze zbyt mało. W drodze odstępstwa, gdy ekologiczny materiał rozmnożeniowy lub ekologiczne zwierzęta są na rynku niedostępne, prawodawca dopuszcza (na określonych warunkach) wykorzystanie źródeł konwencjonalnych.

Państwa członkowskie mają obowiązek prowadzenia baz danych ekologicznych materiałów wyjściowych do produkcji ekologicznej (lub zapewnienia, by zajmowały się tym organizacje pozarządowe), a rolnicy ekologiczni – do korzystania z nich.

Wykaz ekologicznego materiału przeznaczonego do reprodukcji roślin (aktualizowany co miesiąc) prowadzi Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa (PIORIN), jest on dostępny pod linkiem <https://www.gov.pl/web/piorin/wykaz-materialu-ekologicznego>

Jeśli w wykazie nie ma poszukiwanej odmiany lub gatunku roślin należy wystosować do organu wojewódzkiego (WIORIN) ► **Wniosek o zezwolenie na zastosowanie nieekologicznego materiału do reprodukcji roślin**. Formularz wniosku jest dostępny pod linkiem <https://www.gov.pl/web/piorin/zezwozenie-na-material-nieekologiczny>

Konwencjonalny materiał rozmnożeniowy nie może być zaprawiany chemicznie; warto zadbać, by sprzedawca wpisał stosowną adnotację na dowodzie zakupu.

Rejestry zwierząt ekologicznych (w tym zwierząt akwakultury) prowadzi Główny Inspektor Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (GIJHARS), pod linkiem: <https://www.gov.pl/web/ijhars/rejstry-zwierzat>

Niestety, w tym rejestrze rzadko pojawia się oferta ekologicznych zwierząt, rejestr jest często pusty. Pozostaje wtedy złożyć do Wojewódzkiego Inspektora Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (WIJHARS) ► **Wniosek o wydanie zgody na wprowadzenie zwierząt z chowu nieekologicznego do ekologicznej jednostki produkcyjnej** lub odpowiednio ► **Wniosek o wydanie zgody na wprowadzenie do ekologicznej jednostki produkcji drobiarskiej nieekologicznego drobiu** na właściwym formularzu zamieszczonym na stronie internetowej: <https://www.gov.pl/web/ijhars/decyzje-wydawane-przez-wijhars>

Pod tym samym adresem internetowym <https://www.gov.pl/web/ijhars/decyzje-wydawane-przez-wijhars> dostępne są formularze innych wniosków dotyczących ekologicznych gospodarstw rolnych:

- **Wniosek o uznanie z mocą wsteczną wcześniejszego okresu, jako części okresu konwersji**, wzmiankowany wcześniej, przy omawianiu konwersji działek rolnych
- **Wniosek o wydanie zgody na przycinanie ogonów owiec, przycinanie dziobów, usuwanie zawiązków rogów lub rogów** (te działania nie mogą być wykonywane rutynowo)
- **Wniosek o wydanie zgody na odstępstwa od warunków produkcji ekologicznej w związku z zaistniałymi okolicznościami katastroficznymi**. Do tego rodzaju zdarzeń należą m.in. wysoka śmiertelność zwierząt (przy niedostępności zwierząt ekologicznych), brak paszy ekologicznej lub paszy w okresie konwersji spowodowany określonymi czynnikami zewnętrznymi (gradobicie, susza, pożar, powódź), etc. Rodzaje dopuszczalnych odstępstw uzasadnionych okolicznościami katastroficznymi są wymienione w formularzu Wniosku, do którego trzeba załączyć instytucjonalne potwierdzenie wystąpienia okoliczności katastroficznego.

Wymienione wyżej wnioski o odstępstwa dotyczą jedynie gospodarstw rolnych; inne podmioty branży rolno-spożywczej (pszczelarstwo, akwakultura, przetwórstwo) składają wnioski dotyczące określonych odstępstw na właściwych formularzach.

9. DOKUMENTACJA, CZYLI ZAPISY STOSOWANYCH ŚRODKÓW PRODUKCJI I DZIAŁAŃ

Rolnictwo ekologiczne od dawna słynie z tego, że jest najlepiej udokumentowanym systemem produkcji żywności. Wymogi dokumentowania działań w coraz większym stopniu warunkują przyznanie dopłat także w programach rolno-środowiskowo-klimatycznych. W rolnictwie ekologicznym chodzi dodatkowo o budowanie zaufania konsumentów do produktów wytworzonych zgodnie z wiążącymi kryteriami. **Rolnicy ekologiczni są przygotowani do wykazania zgodności z zasadami systemu dzięki prowadzonym zapisom, czyli dokumentacji gospodarowania.**

Przystępując do systemu należy sporządzić pełny opis ekologicznej jednostki produkcyjnej, którego jeden egzemplarz składany jest do jednostki certyfikującej, a drugi pozostaje obowiązkowo w gospodarstwie (i jest okazywany na każde życzenie kontrolerów). Opis jest zazwyczaj sporządzany na formularzu jednostki certyfikującej; w razie jakichkolwiek zmian organizacyjnych czy strukturalnych należy go zaktualizować.

Dokumentacja sposobu gospodarowania obejmuje:

- dowody zakupu środków do produkcji (powiązane imiennie z gospodarstwem)
- zapisy działań produkcyjnych (agro- i zootechnicznych)
- zapisy wielkości zbiorów, w tym produktów pozyskiwanych w sposób ciągły (mleko, jaja, etc.)

- dokumenty sprzedaży i rejestry ilościowe w przypadku sprzedaży bezpośredniej
- stany magazynowe środków do produkcji oraz wytworzonych produktów.

W przypadku podziału gospodarstwa na kilka jednostek formalnie prowadzonych przez różnych członków rodziny, a w rzeczywistości zarządzanych przez jednego z nich – dokumentacja, w tym dowody zakupu, musi być prowadzona dla każdej jednostki oddzielnie. Niedopuszczalny jest zakup, np. wapna nawozowego czy materiału rozmnożeniowego przez jednego z członków grupy i wewnętrzny rozdział między pozostałych (chyba, że producent rolny prowadzi dodatkowo zarejestrowaną działalność dystrybucyjną czy obrót materiałem rozmnożeniowym). Jeśli kilka powiązanych gospodarstw użytkuje wspólnie silos czy magazyn płaski, w przypadku stwierdzenia pozostałości niedozwolonych substancji w produkcji jednego z nich (nawet jeśli przyczyną jest zniesienie z pól konwencjonalnych) – wszyscy członkowie grupy mogą utracić certyfikację.

Dokumentacja działań (ewidencja) w produkcji roślinnej:

Nawozy i środki poprawiające właściwości gleby	data zabiegu, nazwa produktu, zastosowana ilość, określenie działki rolnej, roślina uprawna
Środki ochrony roślin	data zabiegu, nazwa produktu, substancja czynna, zastosowana ilość, działka rolna, roślina uprawna, szkodniki/choroby stanowiące przyczynę zabiegu
Czyszczenie i dezynfekcja pomieszczeń	data czynności, nazwa produktu, zawarte w nim substancje czynne, miejsce zastosowania

Dokumentacja działań (ewidencja) w produkcji zwierzęcej:

Wprowadzanie zwierząt do gospodarstwa	pochodzenie zwierząt, identyfikacja (indywidualna lub stado w przypadku drobiu), dokumentacja weterynaryjna, data przybycia, okres konwersji (dotyczy zwierząt nieekologicznych)
Żywienie	nazwa paszy/mieszanki paszowej, proporcje materiałów paszowych w dawkach, udział paszy własnej (oraz certyfikowanej z regionu), udział pasz z okresu konwersji
Wypas	okres dostępu do pastwisk; jeśli dotyczy: wypasu na gruntach wspólnych i podczas spędu
Czyszczenie i dezynfekcja	data/daty zastosowania, nazwa produktu, zawarte w nim substancje czynne, miejsce stosowania
Leczenie zwierząt	identyfikacja leczonych zwierząt, data, diagnoza, nazwa leku, dawkowanie, okres karencji
Sprzedaż (zwierzęta opuszczające gospodarstwo)	identyfikacja (indywidualna lub stado w przypadku drobiu), liczba zwierząt, masa zwierząt (do uboju), data wyjazdu, adres przeznaczenia

W przypadku stosowania zabiegów specjalnych, jak kastracja (wymóg wnioskowania o zgodę WIJHARS), należy je także udokumentować (identyfikacja zwierząt, data zabiegu, wskazanie wykonawcy).

W dokumentacji drobiarskiej należy odnotowywać okresy, w których wybiegi pozostawia się puste po zakończeniu chowu każdej partii drobiu na okres 28 dni (przepis krajowy) w celu odtworzenia roślinności.

Na potrzeby kontroli należy zachować dokumenty potwierdzające uzyskanie urzędowej zgody na zastosowanie odstępstw od zasad produkcji ekologicznej.

Ewidencjonowanie działalności w rolnictwie ekologicznym może mieć dowolną formę. Można zaprojektować własne rejestry, można skorzystać z rejestrów działalności rolnośrodowiskowej, ale wtedy niezbędne jest dodatkowe prowadzenie zapisów wymaganych w przepisach rolnictwa ekologicznego (których rejestry ARiMR nie obejmują). Dla ułatwienia ewidencji niektóre jednostki certyfikujące zamieszczają na swej stronie internetowej wzory rejestrów działalności eko-rolniczej. Można je wydrukować i dokonywać zapisów odręcznych lub wprowadzać dane do pliku elektronicznego bezpośrednio w komputerze (przed przyjazdem inspektora należy rejestry wydrukować, by mógł je zatwierdzić, opatrując ostatni wpis datą i podpisem).

Rozbudowana lista rejestrów dotyczących rolnictwa ekologicznego obejmuje:

Produkcja roślinna

- Zakupy środków do produkcji rolnej
- Zakupy materiału siewnego i sadzeniowego
- Zabiegi agrotechniczne
- Nawożenie upraw
- Zabiegi ochrony roślin
- Karta pola
- Zbiory płodów rolnych, w tym roślin paszowych
- Sprzedaż produktów rolnictwa ekologicznego
- Kartoteka magazynowa
- Transport eko-produktów nieopakowanych (luzem)
- Sprawdzanie czystości i czyszczenie urządzeń wykorzystywanych w produkcji ekologicznej i konwencjonalnej
- Stan zapasów produktów i środków produkcji (inventaryzacja)

Produkcja zwierzęca

- Urodzenia zwierząt
- Zakupy zwierząt
- Zwierzęta opuszczające gospodarstwo / sprzedaż zwierząt
- Zabiegi weterynaryjne i pielęgnacyjne
- Upadki zwierząt
- Dostęp zwierząt do pastwisk (terminy wypasu)
- Zakupy pasz i dodatków paszowych
- Plan zagospodarowania obornika/nawozów naturalnych
- Obsada zwierząt i stan średnioroczny

W zależności od rodzaju prowadzonej produkcji należy wybrać stosowne wzory rejestrów. W przypadku produkcji złożonej (np. uprawa wielu gatunków roślin w warzywnictwie), warto prowadzić odrębne rejestry: zakupów nawozów (i środków poprawiających właściwości gleby), środków ochrony roślin oraz materiałów rozmnożeniowych, natomiast w przypadku małej liczby upraw można zamiast trzech rejestrów prowadzić jeden: zakupy środków do produkcji.

Powstają też **aplikacje cyfrowe dla rolnictwa ekologicznego, czyli łatwe w użytkowaniu programy komputerowe służące do zapisywania stosowanych działań i środków, a także wyliczające niektóre dane i umożliwiające wydrukowanie zapisów na potrzeby kontroli.**

Wpisy danych do ewidencji muszą mieć pokrycie w dokumentach źródłowych, którymi są faktury, rachunki, dowody przyjęcia (tzw. PZ), dowody wydania towaru (tzw. WZ), dokumentacja transportowa, zgody na odstępowstwa etc. Same dowody zakupów nie zastępują rejestrów, poświadczając prawdziwość wpisów do ewidencji wymaganej przepisami prawa.

Na potrzeby certyfikacji należy zaprowadzić też rejestr skarg i reklamacji (prosty wzór dostępny na witrynie jednostki certyfikującej). Jeśli się zdarzyły – ich oryginały oraz kopie odpowiedzi trzeba zachować dla kontroli.

Obowiązek prowadzenia zapisów jest postrzegany jako największa uciążliwość w działalności eko-rolniczej, ale warto zauważyć, że dokumentacja gospodarowania stanowi swoiste alibi producenta w przypadku zakwestionowania jego wiarygodności.

10. KONTROLA SPOSOBU GOSPODAROWANIA – WARUNEK CERTYFIKACJI

Kontrola w rolnictwie ekologicznym służy sprawdzaniu, czy zasady produkcji – komunikowane eko-konsumentom – są wdrażane w pełni i w sposób ciągły.

Kontrolę, jako gwarancję wiarygodności, ustanowili na samym początku (lata 70. XX w.) „ojcowie” rolnictwa ekologicznego, wizytując wzajemnie swoje gospodarstwa, a później – organizując zespoły ds. kontroli w tworzonych stowarzyszeniach i związkach eko-producentów. Objęcie rolnictwa ekologicznego regulacją prawną (początek lat 90.) doprowadziło do rozdzielenia działalności kontrolnej od producenckiej (brak powiązań kontrolujących i kontrolowanych). Powstały niezależne, bezstronne jednostki kontrolne, podlegające obowiązkowi akredytacji (norma ISO), upoważniane do działania i nadzorowane przez państwo. Obowiązujące od roku 2022 rozporządzenie UE (2018/848) umacnia znaczenie kontroli w rolnictwie ekologicznym: włącza system w pion kontroli urzędowych, wskazując jednostki certyfikujące jako bezpośrednich wykonawców, działających w imieniu państwa. Podsumowując, **weryfikacja ekologicznej produkcji rolno-spożywczej ma status kontroli urzędowej.**

Obowiązkowe kontrole u rolników wykonywane są co najmniej raz w roku (przeważnie jako zapowiedziane, ale nie zawsze!) przez inspektorów jednostki, z którą producent ma podpisaną umowę w sprawie kontroli/certyfikacji. W przypadku podmiotów tzw. dużego ryzyka* wykonywane są dodatkowo inspekcje niezapowiedziane oraz pobieranie próbek do badań laboratoryjnych. Oszacowanie ryzyka wystąpienia niezgodności (w świetle wymogów) na podstawie opisu działalności zgłoszonej do kontroli, ustaleń z poprzednich kontroli, rodzaju i skali produkcji – jest obowiązkiem jednostki certyfikującej.

Obowiązkiem producentów jest zaakceptować termin inspekcji zapowiedzianej przez JC, ale też przyjąć inspekcję niezapowiedzianą, a w trakcie kontroli udostępnić wszystkie obiekty wchodzące w skład gospodarstwa i dokumenty dotyczące produkcji oraz współpracować z inspektorem.

Kontrola w rolnictwie ekologicznym to nie tylko zobrazowanie stanu bieżącego w gospodarstwie (nie „fotografia z dnia inspekcji”), ale sprawdzenie działań produkcyjnych w okresie od poprzedniej wizyty inspektora, a w przypadku pierwszej kontroli – od dnia przystąpienia do systemu. Składa się na nią **lustracja, czyli wizja lokalna** obejmująca uprawy, zwierzęta i budynki inwentarskie, wybiegi i pastwiska, magazyny środków do produkcji oraz produktów, maszyny i urządzenia, garaże, warsztaty i inne obiekty na terenie gospodarstwa, jak również **sprawdzenie dokumentacji gospodarowania**, czyli rejestrów i dowodów handlowych, o których mowa w poprzednim rozdziale.

Z każdej kontroli sporządzany jest, w dwóch egzemplarzach, protokół, który podpisują rolnik (lub jego pełnomocnik do przyjęcia kontroli) oraz inspektor. Do protokołu mogą być załączane kopie lub skany niektórych dokumentów producenta oraz fotografie wykonane przez inspektora.

Inspektor może pobrać próbkę produktu lub gleby do analiz laboratoryjnych; w każdym przypadku kopia protokołu pobrania próbki oraz tzw. kontrpróbka jest pozostawiona w gospodarstwie (najlepiej zamrozić ją w zamrażarce; zwykły zamrażalnik jest niewystarczający dla zachowania właściwego stanu próbki). Wtórnik może się przydać do zlecenia dodatkowej analizy w przypadku, gdy rolnik nie zgadza się z wynikiem badania próbki wysłanej do urzędowego laboratorium. Jeśli wynik badania jest satysfakcjonujący – kontrpróbkę można wyrzucić.

Protokół z ewentualnymi załącznikami jest przekazywany przez inspektora do biura JC, gdzie uprawniony specjalista ds. certyfikacji dokonuje przeglądu dokumentacji pokontrolnej pod kątem zgodności z obowiązującymi wymogami i podejmuje decyzję w sprawie certyfikacji. W decyzji wskazane są stwierdzone niezgodności (nieznaczne, znaczne i krytyczne) i termin ich usunięcia lub skorygo-

* *Znacząca produkcja towarowa, wysokie ceny jednostkowe wytwarzanych produktów, sąsiedztwo intensywnych upraw konwencjonalnych zagrażające zniesieniem pestycydów, skomplikowane powiązania z innymi podmiotami, wspólna infrastruktura gospodarcza etc.*

wania. W przypadku niezgodności krytycznej, naruszającej ekologiczny status produktu (np. pozostałości niedozwolonych środków w wyniku zniesienia z pól konwencjonalnych), odnośna partia jest degradowana do statusu konwencjonalnego. Jeśli podstawą decyzji odmownej jest zastosowanie niedozwolonych środków – degradacja obejmuje też działki rolne, z których pochodzi dana partia produktów, a to skutkuje koniecznością ponownej konwersji tych działek.

Jeśli z dokumentacji pokontrolnej wynika, że dotychczasowy sposób produkcji nie budzi zastrzeżeń w świetle unijnej regulacji, producentowi wystawiany jest certyfikat, czyli poświadczenie zgodności z wymogami.

Warto zauważyć, że **kontrola dotyczy tego, co już było i zostało udokumentowane, a certyfikacja – to licencja na przyszłą produkcję, która dopiero trafi na rynek, a zatem – stanowi swoisty kredyt zaufania do wiarygodnego producenta.**

11. CERTYFIKAT, CZYLI ŚWIADECTWO ZGODNOŚCI Z WYMOGAMI

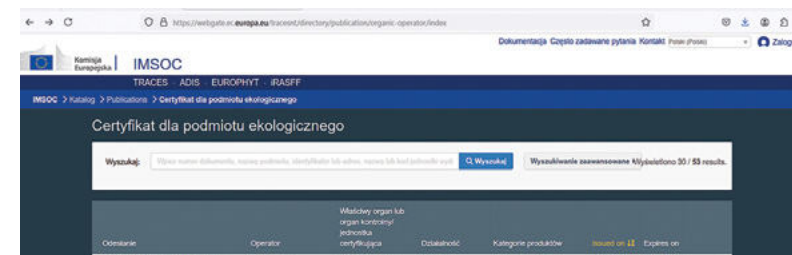
Certyfikat jest wydawany każdemu podmiotowi, który spełnia wymogi produkcji ekologicznej, także w okresie konwersji. Rozporządzenie 2018/848 ustala ujednolicony wzór certyfikatu, który jest wystawiany automatycznie w unijnym systemie TRACES na podstawie danych przesłanych drogą elektroniczną przez jednostki certyfikujące.

Wzór certyfikatu zawiera **elementy obowiązkowe** oraz **opcjonalne informacje szczegółowe**. Obowiązkowe elementy certyfikatu to identyfikacja producenta i jednostki certyfikującej, kategorie działalności producenta, kategorie produktów i ich status, okres ważności certyfikatu. W ramach „opcjonalnych informacji szczegółowych” jednostki certyfikujące wypełniają głównie rubrykę wskazującą rodzaje produktów objętych certyfikacją oraz ich szacowane ilości.

Przykładowy certyfikat:

Certyfikaty są dokumentami jawnymi, które służą uwiarygodnieniu ekologicznego producenta i jego produktów wobec konsumentów oraz wobec instytucji przyznających dofinansowanie do produkcji chroniącej środowisko.

Wszystkie aktualne certyfikaty są dostępne na stronie internetowej Komisji Europejskiej <https://webgate.ec.europa.eu/tracesnt/directory/publication/organic-operator/index>

Wystarczy wpisać nazwisko lub nazwę podmiotu, którego certyfikat nas interesuje i kliknąć „wyszukaj”. Pojawia się lista podmiotów zawierających w nazwie wspólne sylaby, trzeba więc przewijać wykaz tak długo, aż pojawi się podmiot poszukiwany. Po kliknięciu „View ▼” można otworzyć „Świadectwo w formacie PDF” i ewentualnie je wydrukować. Warto też „ściągnąć” z TRACES certyfikat własnego gospodarstwa, by móc szybko przesłać go mailem na życzenie potencjalnego klienta, a także wydrukować, by był „pod ręką” w gospodarstwie.

Przepisy unijnej regulacji wymagają, by producenci nabywający produkty ekologiczne do dalszej produkcji czy przerobu (np. pasze, rozsady i in.) sprawdzali bezpośrednio przed zakupem, czy dostawca dysponuje aktualnym certyfikatem i czy jego certyfikat obejmuje dany produkt. Najlepiej wydrukować certyfikat dostawcy (np. pasz czy materiału siewnego) z systemu TRACES i w dowolnym miejscu wpisać „sprawdzono dd.mm.rrrr”. Można też ściągnąć certyfikat z TRACES i zapisać plik w komputerze; data zapisu będzie oznaczać datę sprawdzenia ważności certyfikatu. Uwaga: musi ona poprzedzać datę faktury, rachunku czy dokumentu dostawy towaru!

Krajowe ogniwa kontroli w rolnictwie ekologicznym przykładają nadmierną wagę do szacowania wielkości zbiorów. Jeśli inspekcja odbywa się na długo przed zniwami, wykopkami lub zbiorami owoców, przewidywania ilościowe bywają zawodne. Tymczasem prognozowane wielkości wpisane do protokołu z inspekcji, a następnie przeniesione na certyfikat, są w Polsce traktowane jako dozwolony limit produkcji. Sprzedaż przekraczająca wpisaną wartość bywa sankcjonowana przez niektóre JC decertyfikacją części produkcji ponad „limit”, nawet jeśli ma ona pokrycie w dokumentacji zbiorów... By uniknąć problemu, w przypadku wyższych zbiorów niż „wroczenia”, w protokole należy zwrócić się do JC o rozszerzenie zakresu ilościowego danego produktu na certyfikacie.

12. OZNAKOWANIE PRODUKTÓW Z ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO. UNIJNE LOGO PO ZAKOŃCZENIU KONWERSJI

Chociaż certyfikat rolnictwa ekologicznego już od pierwszego roku przystąpienia do systemu uwiarygodnia producenta wobec agencji płatniczej (ARIMR) przysługującej dofinansowanie, dopiero certyfikat uzyskany po zakończeniu okresu konwersji otwiera przed eko-rolnikami rynek żywności ekologicznej.

Przypomnijmy:

- produkty w pierwszym roku konwersji nie mogą być znakowane ani sprzedawane z jakimkolwiek odniesieniem do ekologicznej metody produkcji (sprzedaż jako towar konwencjonalny);
- produkty roślinne pozyskiwane po upływie 12 miesięcy od zgłoszenia działek rolnych do systemu rolnictwa ekologicznego mogą być sprzedawane z dopiskiem „w okresie konwersji na rolnictwo ekologiczne” i wskazaniem kodu jednostki certyfikującej;
- produkty pochodzenia zwierzęcego i same zwierzęta nie mogą być w ogóle sprzedawane z dopiskiem „w okresie konwersji”;
- **po zakończeniu okresu konwersji (działek rolnych oraz zwierząt) pozyskiwane produkty mogą być znakowane i wprowadzane do obrotu jako produkty ekologiczne.**

W interesie producenta jest zadbać, żeby sprzedawana partia towaru była prawidłowo oznakowana i zamknięta, by w dalszych ogniwach handlu i przerobu uniemożliwić przypadkowe zmieszanie lub celową podmianę produktami nieekologicznymi.

Jedynie w sprzedaży bezpośredniej (producent – konsumentowi finalnemu, „z ręki do ręki”) w gospodarstwie, na targu, na okazjonalnym kiermaszu, produkty ekologiczne nie muszą być pączkowane i znakowane. Mogą być sprzedawane z opakowań zbiorczych przez rolnika, członka jego rodziny lub pracownika, a sprzedaż – odnotowywana w prostym rejestrze sprzedaży bezpośredniej (rodzaje produktów i ilości). Wskazane jest wywieszenie w miejscu sprzedaży kopii certyfikatu oraz okazywanie go na życzenie klienta.

Produkty ekologiczne wymienione w certyfikacie mogą być sprzedawane w hurcie jako „luz” (w zamkniętych komorach pojazdów transportowych) i wtedy są znakowane informacją o ekologicznym statusie, wpisywaną w dokumentach handlowych i transportowych jako element określenia produktu. Np. pszenica ekologiczna, kapusta EKO, jabłka BIO, z dopiskiem kodu jednostki (PL-EKO-xx), która certyfikuje podmiot wprowadzający dany produkt do obrotu. Jeśli eko-produkty są sprzedawane w big-bagach, skrzyniopaletach lub innych jednostkach hurtowych, każda powinna być oznakowana tak samo, jak towar na dokumentach handlowych i transportowych.

Transport luzem nieoznakowanych surowców ekologicznych jest dozwolony jedynie między dwoma certyfikowanymi podmiotami (od rolnika do miejsca skupu czy przetwórci), o ile transportowanej partii towarzyszy rejestr przewozu ekologicznych produktów nieopakowanych, identyfikujący oba podmioty i ich lokalizacje oraz rodzaj i ilość towaru, choćby szacunkową.

Produkty rolnictwa ekologicznego sprzedawane podmiotom „konwencjonalnym” nie powinny być określane w dokumentacji handlowej jako produkty ekologiczne, gdyż mogą być nieopatrnie lub intencjonalnie wykorzystane jako eko-produkty przez podmiot nieuprawniony, zastępujący się certyfikatem faktycznego producenta.

Produkty ekologiczne nie wyglądają „inaczej” niż konwencjonalne; fama, że „małe i krzywe”, to chwyt marketingowy (często są nieposortowane, żeby klient myślał, że BIO jest mniej dorodne). Jednoznaczne wyróżnienie eko-produktów z masy innych towarów w sklepach zapewni słynne **unijne logo rolnictwa ekologicznego, zwane eurolisciem, którym MUSZĄ być oznakowane produkty w opakowaniach przeznaczonych dla finalnego nabywcy** (detalicznych). Chodzi o czytelny komunikat dla konsumentów w każdym państwie członkowskim, że produkt „z eurolisciem” został wytworzony zgodnie ze wspólnotowymi kryteriami rolnictwa ekologicznego oraz o usprawnienie swobodnego obrotu nimi na całym obszarze Unii Europejskiej.

Wprowadzony w 2010 r. znak graficzny (logo) nawiązuje wizualnie do flagi UE: jest to jasnozielony prostokąt z symbolicznym listkiem z 12 białych gwiazdek. Rozporządzenie 2018/848 określa precyzyjnie jego wymiary, proporcje, barwę tła. W przypadku, gdy etykieta jest jednobarwna, logo może być odwzorowane w kolorze czcionki (np. tło może być czarne lub kontury znaku obramowane).

PL-EKO-xx
ROLNICTWO UE

PL-EKO-xx
ROLNICTWO POLSKA

PL-EKO-xx
ROLNICTWO POLSKA LUBUSKIE

Na etykietach eko-produktów logo nie figuruje samo, obowiązkowo towarzyszy mu **dwuwiersz złożony z kodu jednostki certyfikującej, a pod nim – wskazanie pochodzenia składników***, w formie „Rolnictwo UE”. „Rolnictwo Polska” lub np. „Rolnictwo Polska Mazowsze”. Dwuwiersz (ważna kolejność wierszy) musi być w tym samym polu widzenia, co wizerunek euroliscia (nad, pod, obok logo).

* Dotyczy surowców rolnych, przetworzonych produktów jednoskładnikowych, a także przetworów, w których co najmniej 95% składników pochodzi z tego samego regionu; jeśli część składników pochodzi z krajów trzecich (np. cukier trzcinowy BIO), to odnośna adnotacja brzmi: „Rolnictwo UE/spoza UE”.

Szczegóły dotyczące prezentacji logo na etykietach eko-produktów zawiera przystępne opracowanie Komisji Europejskiej, we wszystkich językach UE, pod linkiem: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/organic-farming/organic-logo_pl

Z tej samej strony można pobrać wytyczne stosowania logo (organic-logo-user-manual_pl.pdf) wraz z informacjami o niedozwolonych modyfikacjach, a także elektroniczne wersje samego logo, dla poligrafii.

Logo, jako znak zastrzeżony ekologicznego rolnictwa UE i objęty ochroną prawną, **musi być wiernie odwzorowane w znakowaniu produktów**; wszelkie nieścisłości, deformacje czy modyfikacje podlegają sankcjom: karom pieniężnym wymierzonym przez IJHARS, nakazem zniszczenia zapasu etykiet ze zniekształconym wizerunkiem logo, a nawet – wycofania z rynku partii produktów niewłaściwie oznakowanych.

Logo UE nie jest obowiązkowe w znakowaniu eko-produktów pochodzących z importu (z krajów trzecich) ani w obrocie jednostkami hurtowymi, ale w obu przypadkach jest chętnie stosowane jako jednoznaczny wyróżnik produktów ekologicznych, ułatwiający ich rozpoznawanie także pracownikom handlu.

Logo bywa przez konsumentów określane potocznie jako certyfikat rolnictwa ekologicznego, tymczasem możliwość stosowania logo to nagroda za certyfikat, ukoronowanie starań rolników ekologicznych „złotym medalem”.

13. WSPARCIE FINANSOWE DLA ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO

Pozytywne oddziaływanie rolnictwa ekologicznego na środowisko (usługi ekosystemowe) jest premiowane finansowo ze środków publicznych. Krajowy Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 obejmuje szereg interwencji (zaprogramowane działania z przypisanymi stawkami płatności), w tym Interwencję I.8.11 Rolnictwo Ekologiczne.

W jej ramach rolnik ekologiczny może otrzymać określoną płatność dla upraw przyporządkowanych do następujących pakietów:

Numer pakietu	Określenie pakietu	Stawki płatności w zł/ha	
		w okresie konwersji	po okresie konwersji
1	Uprawy rolnicze	1697	1571
2	Uprawy warzywne	3021	2391
3	Uprawy zielarskie	1856	
4	Podstawowe uprawy sadownicze	3105	1961

5	Uprawy jagodowe	2495	2213
6	Ekstensywne uprawy sadownicze	1326	
7	Uprawy paszowe na gruntach ornym	1638	1504
8	Trwałe użytki zielone	1043	
9	Małe (do 10 ha) gospodarstwa ekologiczne	1640	
Premia za zrównoważoną produkcję roślinno-zwierzęcą (0,3-1,5 DJP/ha UR): 573 zł/ha			

Do każdego pakietu przypisana jest lista roślin, których uprawa objęta jest przewidzianą stawką płatności. W przypadku małych gospodarstw (do 10 ha UR) możliwe jest opcjonalne wnioskowanie o zastosowanie jednolitej stawki płatności, bez wyodrębniania powierzchni upraw w poszczególnych pakietach.

W ramach interwencji Rolnictwo Ekologiczne stosowana jest degresywność płatności:

- 100% stawki – za powierzchnię do 50 ha UR
- 75% stawki – za powierzchnię powyżej 50 ha do 100 ha UR
- 60% stawki – za powierzchnię powyżej 100 ha UR

Wnioskowanie o płatność ekologiczną wiąże się z podjęciem pięcioletniego zobowiązania do wdrażania wymogów Interwencji I.8.11. Rolnictwo Ekologiczne, która jest regulowana aktami prawnymi* odrębnymi od Rozporządzenia 2018/848 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produkcji ekologicznej, które z kolei warunkuje przystąpienie do tej Interwencji. Drugi warunek to opracowanie Planu działalności ekologicznej – na cały okres zobowiązania ekologicznego, czyli 5 lat – przy udziale doradcy rolniczego ze specjalizacją rolnośrodowiskową lub ekologiczną. Nawet jeśli rolnik samodzielnie opracuje pięcioletni Plan działalności ekologicznej, wymaga on podpisu upoważnionego doradcy, którego można wybrać z listy dostępnej pod linkiem <https://www.doradca.cdr.gov.pl>

W trakcie realizacji zobowiązania ekologicznego możliwe są zmiany powierzchni między pakietami – co wymaga jednocześnie aktualizacji Planu ekologicznego. W przypadku dołączenia nowych gruntów do gospodarstwa trzeba opracować dla nich oddzielny Plan.

* Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z dnia 2 grudnia 2021 r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013.

Ustawa z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.

Warunkiem wnioskowania o płatności w ramach Interwencji I.8.11. Rolnictwo Ekologiczne jest kontrola i certyfikacja gospodarstwa oraz zamieszczenie wymaganych danych w Wykazie przekazywanym przez jednostkę certyfikującą prezesowi ARiMR. Wykaz obejmuje wszystkich producentów (wymóg polskiej ustawy), którzy spełnili wymagania, podlegających kontroli JC (także tych, których płatności nie dotyczą i złożyli stosowne oświadczenie do protokołu z kontroli).

Rolnicy ekologiczni mogą także ubiegać się o częściową rekompensatę kosztów określaną jako „koszty transakcyjne”, która wynosi od 900 do 1500 zł.

Wniosek o płatność ekologiczną jest dobrowolny; wypełnia się go jako część wspólnego Wniosku o przyznanie pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, dotyczącego płatności bezpośrednich oraz działań obszarowych w ramach II filaru WPR.

Rolnicy ekologiczni mogą ubiegać się dodatkowo o płatności z tytułu niektórych ekoschematów realizowanych na tej samej powierzchni, do której przyznawane są płatności ekologiczne. Są to: większość praktyk ekoschematu *Rolnictwo węglowe i zarządzanie składnikami odżywczymi* (z wyjątkiem praktyk Ekstensywne użytkowanie TUZ oraz Uprawa uproszczona), *Retencjonowanie wody na trwałych użytkach zielonych, Dobrostan zwierząt*. Nie można łączyć płatności ekologicznych z ekoschematami *Prowadzenie produkcji roślinnej w systemie Integrowanej Produkcji* (bo tu chemosyntetyczne środki są stosowane) oraz *Biologiczna ochrona roślin* (bo jako metoda rolnictwa ekologicznego jest objęta wsparciem w ramach Interwencji I.8.11, a dwukrotne finansowanie tego samego działania nie może mieć miejsca).

Więcej informacji nt. wsparcia dla rolnictwa ekologicznego można znaleźć w broszurze pt. „Interwencja Rolnictwo ekologiczne PS WPR 2023-2027, wydanej przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (grudzień 2023), dostępnej w wersji drukowanej oraz elektronicznej na stronie <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/rolnictwo-ekologiczne2>

Szczegółowymi informacjami odnośnie interwencji I.8.11 Rolnictwo Ekologiczne dysponują Biura Powiatowe ARiMR, gdzie składane są Wnioski o przyznanie pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla WPR na lata 2023-2027.

14. OD CZEGO ZACZĄĆ, CZYLI PIERWSZY RUCH: ZGŁOSZENIE DO SYSTEMU ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO

Po zapoznaniu się z zasadami produkcji ekologicznej, z jej wymogami i ograniczeniami w świetle uwarunkowań organizacyjno-technicznych gospodarstwa, pozostaje rozważyć: czy rolnictwo ekologiczne to mrzonka czy szansa?

Jeśli odpowiedź brzmi: „tak, wchodzimy w to”, pierwszym krokiem jest formalne przystąpienie do krajowego systemu rolnictwa ekologicznego. W przypadku gospodarstwa rolnego najlepiej zrobić to na przedwiośnie, gdyż okres konwersji

jest liczony od dnia zarejestrowania działalności eko-rolniczej, a zatem plony roślin wysianych wiosną po upływie 24 miesięcy, jak również zwierzęta gospodarskie uczestniczące w konwersji od początku oraz ich produkty, mogą liczyć na wpis do certyfikatu producenta.

Zgłoszenie działalności, o którym mowa w art. 34 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/848 składa się na formularzu urzędowym, dostępnym na stronie internetowej <https://www.gov.pl/web/ijhars/zgloszenie-dzialalnosci2>

Formularz można znaleźć także na stronach internetowych jednostek certyfikujących, ale można też zadzwonić do wybranej JC i poprosić o przystanie Zgłoszenia z kompletem pozostałych formularzy wnioskowych.

Po wypełnieniu dokumentu w wersji elektronicznej i wydrukowaniu albo po wypełnieniu ręcznym wydrukowanego formularza Zgłoszenie należy podpisać i zeskanować (lub sporządzić dla siebie kserokopię), a oryginał wysłać do wybranej jednostki certyfikującej.

Wg krajowej ustawy o rolnictwie ekologicznym i produkcji ekologicznej adresatem Zgłoszenia włączającym producenta do systemu jest Wojewódzki Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (WIJHARS), ale Zgłoszenie należy skierować do wybranej jednostki certyfikującej, a ta – po wprowadzeniu danych do swego programu kontroli – prześle Zgłoszenie do WIJHARS (właściwego dla siedziby producenta).

Zgłoszenie to 3-stronicowy formularz, na którym rolnik (osoba fizyczna lub prawna) podaje:

- **na pierwszej stronie** dane identyfikujące władającego gospodarstwem (podmiot wnioskujący o certyfikację);
- **na drugiej** określa w sekcji V „kategorie działalności” odpowiednio do sytuacji: Nieprzetworzone rośliny i produkty roślinne, Nasiona i inny materiał przeznaczony do reprodukcji roślin (gdy działalność podlega nadzorowi PIO-RIN), Pasze (tylko w przypadku produkcji towarowej materiałów paszowych; nie dotyczy pasz skarmianych w gospodarstwie), Zwierzęta gospodarskie i nieprzetworzone produkty zwierzęce, zaznaczając, czy zamierza prowadzić całe gospodarstwo jako ekologiczne czy część będzie prowadzona jako jednostka konwencjonalna. Kategoria „zlecana” dotyczy przypadków, gdy rolnik korzysta z usług świadczonych przez podwykonawców, jak suszenie ziarna czy magazynowanie płodów rolnych przez podmiot zewnętrzny.
- **na trzeciej stronie** Zgłaszający wpisuje datę i składa podpis.

Oryginał Zgłoszenia należy wysłać do JC, a kopię lub skan zachować i okazywać na życzenie organów kontroli. Niektóre JC akceptują skan przysłany pocztą elektroniczną i rozpoczynają procedurę rejestracyjną, a oryginał przyjmują później.

W przypadku jakichkolwiek zmian danych, zawartych w Zgłoszeniu, zarówno danych identyfikacyjnych Zgłaszającego, jak i kategorii działalności (np. w przypadku późniejszego podjęcia przetwórstwa w gospodarstwie czy zaangażowania podwykonawcy), Zgło-

szenie należy zaktualizować, czyli wypełnić formularz od nowa, pobierając jego aktualną wersję ze strony internetowej IJHARS (bywa modyfikowany bez powiadamiania zainteresowanych stron, a wnioski na „starym” formularzu są odrzucane) i przesłać do JC.

Kolejne etapy w postępowaniu dotyczącym działalności w systemie rolnictwa ekologicznego:

➔ **Umowa z jednostką certyfikującą w sprawie kontroli /certyfikacji.** Po wypełnieniu Zgłoszenia, JC niezwłocznie wysyła wnioskującemu podmiotowi formularz umowy precyzującej wzajemne zobowiązania stron w świetle rozporządzenia (UE) 2018/848 oraz dokumenty informacyjne dotyczące prowadzonego przez nią programu certyfikacji. Niektóre JC mają umowę złożoną z części stałej oraz aneksu obejmującego cennik usług oraz terminarz działań kontrolnych w danym sezonie. Inne JC zawierają z rolnikiem umowę stałą, a cennik usług dosyłają w miarę zmian. W każdym przypadku umowa może zostać rozwiązana przez którąkolwiek ze stron, przy zachowaniu określonego terminu wypowiedzenia.

➔ **Opis jednostki produkcyjnej zgłaszanej do kontroli (formularz JC).** Umowie w sprawie kontroli/certyfikacji towarzyszy opis jednostki produkcyjnej, obejmujący plan produkcji roślinnej i plan produkcji zwierzęcej, na formularzach JC przysłanych razem z umową. Ułatwia to poinformowanie JC o rodzaju prowadzonej produkcji i ogranicza się do informacji istotnych dla procesu certyfikacji.

Kopie dokumentów zgłoszeniowych i rejestracyjnych oraz korespondencja z jednostką certyfikującą powinny być archiwizowane w oddzielnym segregatorze lub teczce biurowej, by były zawsze łatwo dostępne dla kontroli urzędowej. Dobrą praktyką jest dokładanie dokumentów nowych (i aktualizujących) nad starszymi, by te najnowsze były na wierzchu. W segregatorze/teczce z nazwą „certyfikacja” jest też miejsce dla protokołów z kontroli, decyzji certyfikacyjnych i certyfikatów gospodarstwa.

➔ **Opłata za kontrolę oraz za całoroczny nadzór nad przedsięwzięciem.** Usługi kontrolne prowadzące do certyfikacji są odpłatne, a ich wysokość jest ustalana niezależnie przez poszczególne JC. Przepisy wymagają, by cennik był dostępny publicznie, można więc sprawdzić, że opłaty za kontrolę, całoroczny nadzór nad ekologiczną działalnością oraz za certyfikację (w przypadku rolnictwa zróżnicowane zależnie od wielkości gospodarstw) nie różnią się znacząco między jednostkami certyfikującymi. Różny może być tryb płatności, zaliczki, raty, terminarz wpłat. Producenci mogą ubiegać się o częściową refundację opłaty za kontrolę/certyfikację, wnioskując do ARIMR o dofinansowanie kosztów transakcyjnych.

Przystępując do systemu rolnictwa ekologicznego producent może równolegle rozszerzyć swój wniosek o płatności bezpośrednie, podejmując pięcioletnie zobowiązanie do wdrażania wymogów Interwencji I.8.11. Rolnictwo Ekologiczne. Jedną z dokumentacji wnioskowej obejmuje załączenie pięcioletniego Planu działalności ekologicznej (w tym zaprojektowanie płodo-

zmianu). Wymaga to udziału uprawnionego doradcy rolnośrodowiskowego lub ekologicznego bądź zatwierdzenia przez niego Planu opracowanego we własnym zakresie. Przestrzeganie zasad produkcji ekologicznej, potwierdzone certyfikatem jednostki certyfikującej i umieszczeniem przez nią odpowiednich danych w wykazie składanym corocznie prezesowi ARIMR, zapewnia płatność ekologiczną przez 5 lat realizacji zobowiązania ekologicznego.

→ **Kontrola produkcji: wizja lokalna i przegląd dokumentacji produkcyjnej.** W terminie przewidzianym przez JC w gospodarstwie pojawi się wyznaczony inspektor, by przeprowadzić urzędową kontrolę pod kątem zgodności z kryteriami produkcji ekologicznej. W trakcie spotkania otwierającego inspektor przedstawia cel i zakres kontroli i zapewnia o zachowaniu w poufności wszelkich informacji, do których będzie mieć dostęp (zobowiązanie do nieprzekazywania osobom trzecim). Na inspekcję składają się:

Fizyczna lustracja wszystkich składowych gospodarstwa – pól uprawnych, użytków zielonych, w tym pastwisk, upraw pod osłonami, obiektów inwentarskich, wybiegów dla zwierząt, parku maszynowego ze szczególnym uwzględnieniem siewników i opryskiwaczy, magazynów środków do produkcji oraz do składowania produktów, a także wiat, garaży i warsztatów; obowiązkiem wynikającym z przepisów prawa jest udostępnienie inspektorowi wszystkich miejsc związanych z produkcją; inspektor może też robić zdjęcia jako załączniki do dokumentacji pokontrolnej oraz pobierać próbki produktów i gleby;

Analiza dokumentacji gospodarowania, zarówno rejestrów działań prowadzonych od przystąpienia do systemu rolnictwa ekologicznego, jak i rejestru zakupu środków do produkcji wraz z dowodami zakupu (faktury, rachunki, dowody wydania WZ). Przydatna jest inwentaryzacja zapasów (środków do produkcji oraz produktów) sporządzona na dzień rozpoczęcia konwersji oraz rejestr sprzedaży produktów wytworzonych w okresie poprzedzającym konwersję (konwencjonalnych) sprzedawanych po przystąpieniu do systemu, a także produktów wytworzonych po rozpoczęciu konwersji (z wiosennych siewów), które przez 12 miesięcy sprzedawane są jako konwencjonalne. Stanowi to cenne przygotowanie do obowiązkowego dokumentowania sprzedaży, gdy produkty zostaną już objęte certyfikacją.

→ **Protokół z kontroli** jest sporządzany przez inspektora po zapoznaniu się ze stanem faktycznym oraz z dokumentacją gospodarowania. W trakcie jego pisania inspektor może prosić o dodatkowe wyjaśnienia, a po sfinalizowaniu protokołu poinformuje o ewentualnych niedociągnięciach, nie wolno mu jednak udzielać porad, jak je przezwyciężyć. Protokół jest drukowany w 2 egzemplarzach, oba są współpodpisywane przez producenta (lub osobę upoważnioną do przyjęcia inspekcji) i inspektora. Protokół wraz z ewentualnymi kopiami i zdjęciami jest przekazywany do jednostki certyfikującej, drugi egzemplarz pozostaje w gospodarstwie.

→ **Ocena dokumentacji pokontrolnej w biurze jednostki certyfikującej** jest określana w nomenklaturze certyfikacji jako przegląd dokumentów z kontroli; przeprowadza ją upoważniony specjalista ds. certyfikacji, którym nie może być inspektor wykonujący daną kontrolę. Podstawą oceny zgodności są przepisy rozporządzenia (UE) 2018/848 oraz rozporządzeń wykonawczych i delegowanych, a w kwestiach organizacyjnych – krajowej ustawy o rolnictwie ekologicznym i produkcji ekologicznej.

→ **Decyzja certyfikacyjna, ze wskazaniem ewentualnych niezgodności** stanowi podsumowanie ustaleń z kontroli w świetle wymogów prawnych. Specjalista ds. certyfikacji może podtrzymać spostrzeżenia inspektora, może niektóre uznać za mieszczące się w zakresie tolerancji (rolnik jest w stanie sam je skorygować), może zwrócić uwagę na dodatkowe aspekty, wymagające określonych działań naprawczych. Decyzja w sprawie certyfikacji zawsze wskazuje przepisy, które odnoszą się do wskazanych niezgodności oraz nakłada sankcje, które przewiduje *Wspólny katalog środków w przypadku stwierdzonych niezgodności, o którym mowa w 41 ust. 4 rozporządzenia 2018/848*. Jednostka certyfikująca nie ma swobody w doborze sankcji, ma obowiązek zastosować te, które *Wspólny katalog środków (...)* przypisuje do niezgodności uchybiającej określonemu przepisowi regulacji prawnej.

Niezgodności są sklasyfikowane we *Wspólnym katalogu środków (...)* jako nieznaczne, znaczne i krytyczne – te ostatnie dotyczą zmieszania produktów ekologicznych z konwencjonalnymi, a także zastosowania środków produkcji niedozwolonych w rolnictwie ekologicznym, skutkujących utratą ekologicznego statusu produktów oraz działek rolnych, na których owe działania miały miejsce. W przypadku niezgodności krytycznych, odnośne produkty będą zdecertyfikowane, czyli wyłączone z certyfikacji.

→ **Certyfikat** zgodności z wymogami produkcji ekologicznej wystawiany producentowi wskazuje produkty przeznaczone do sprzedaży (nie na samozaopatrzenie, nie do skarmiania w gospodarstwie), z określeniem ich statusu (odpowiednio: ekologiczne lub w okresie konwersji). Odnośne dane producenta i produktów objętych certyfikacją są przez jednostkę certyfikującą wprowadzane do bazy administracyjnej przez Komisję Europejską, gdzie generowany jest certyfikat – powód do dumy rolnika, który - jak głosi słynna dewiza rolnictwa ekologicznego:

**PRODUKUJE, NIE NISZCZĄC ZIEMI, ŻYWI
– NIE SZKODZĄC KONSUMENTOM**

Rolnictwo Ekologiczne

JAK ROZPOCZĄĆ PRODUKCJĘ